

Jaroslav Volek

Kapitoly z dějin estetiky 1

»Od antiky k počátku XX. století«

(1968, 1985)

A / předmět estetiky

Baumgarten 1750 - poprvé termín »estetika« (předtím »filosofie« krásy, nauka o krásnu) - souvisí s jeho pochopením (vnímání) krásna.

x Řekové - aisthesis - vnímání.

Kant to chtěl napravit (*KČR*) - estetika - »nauka o vnímání«, ale význam e.(nauka o krásnu) přetrvál.

Def. e - nauka o krásnu - dle někt. chybná, neboť "krásno" také nedefinováno!

Fr. Th. Vischer - napsal nejrozsáhlej. system. teorii estetiky (*Ästhetik oder Wissenschaft des Schönen*) - potíží s pojmem e. - lze se o ní poučit jen rozvinutím e. samotné

Někdo zavádí pojem estetično (místo »krásno«) - e. pak »věda o estetičnu« - také podezřelé, ještě víc než prvá definice.

Estetika se ovšem nezabývá jen »krásnem«, ale i tím, co chápáno jako »odporné«.

Rosenkranz 1853 (něm. hegelovec a est.) - napsal a vydal est. šeredna (*Ästhetik des Hässlichen*) -

systematicky zrcadlová k es. krásy → obecně: pojem estetično je tedy hodnotově neutrální, pokrývá celou oblast předmětu estetiky.

Volek - tento problem se ovšem týká většiny definic (mechanika - nejen nauka o pohybu, ale i klidu!)

Samozřejmě o jednom (krása) nelze hovořit bez druhého (šeredno) - kontrastní pozadí

V lidovém úzu také opět posun k pozitivnímu chápání termínu slova »estetický«. (šeredný - »neestetický«)

Volek - es. - nauka o krásnu

B / rozdíl estetika - obecná teorie umění podle předmětu

- tři oblasti krásna

- 1) příroda
- 2) mimoumělec. výtvoř. lids. činnosti (výrobky řemesel, průmyslu, stavebnictví, vědec. práce aj.)
- 3) umění

ad 1) geneticky základní pro vznik estet. citění lids. společnosti

ad 2) kvantitativně převládá co do estet. reakcí (e.g. výběr zboží dle vzhledu, šatů na sebe atd.)

ad 3) oblast největ. koncentrace a zvýraznění estet. kvalit a problémů věcí, nejvíce zkoumána

Někdy es. ztotožněna jen s (3). /**Nedošivín** - e - nauka o umění/

Ovšem krásna i v přírodě. Nelze redukovat. Analýza u. ≠ an. krásy přírody.

Um. složitější k analýze, než jen estetikou /technicko.řemesl. zpracování materiálu v uměl. tvar aj./.

To je předmět teorie um., ale už ne estetiky! Est. zpracování ≠ řemeslné, technické !

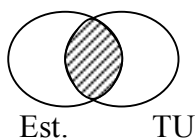
- e.g. studium film. vědy = technické disciplíny (řemeslo) + umění, film. estetika, obě třeba, rozdílné

- sféra dopadu uměl. díla (např. ekonomická užitnost) - **Hostinský** 1907 /*Umění a společnost*/ - e.g. dnes filmová ekonomika, nezbytná pro tvorbu, ale také ne estetika

teorie umění - zkoumá celý jev u. ze všech jeho stránek (Allgemeine Kunstwissenschaft- obecná teorie u.), včetně estetického aspektu; TU - nejširší pojem (ne inkluzivně -viz dole - ale co do rozsahu stránek)
Est. - zkoumá jednu stránku všech myslitelných jevů, spíše rovna filosofii
TU - zkoumá pouze jev umění, ale ze všech jeho stránek, spíše připomíná přírod. vědu
TU a est. jsou v něk. obdobích v téměř neoddělitelné symbioze.
Est. - přírodní vědy však naopak jen okrajově.

Vztah est. - TU /koment. Volek/

- 1) splynutí - Est \Leftrightarrow TU - ne, viz výše (e.g. technika natáčení filmu není estetika)
- 2) exkluze - Est \times TU - ne, umění je 3.oblast krásna \rightarrow částí patří do est., něco mají společné!
- 3) inkluze - Est $>$ TU - V: ne, někt. uměl. jevy prostě *jsou* mimoestetické
- 4) inkluze - TU $>$ Est. - hegelovské pojetí -V: totéž v obráceném gardu, někt. jevy prostě jsou estetické, ale netýkají se řemesla atd. (krásno, námět atd.)
- 5) část předmětů společná, průnik, »dialektické« sepětí

- důkaz - řada spol. termínů, hledisek, obě pěstov. společně (tj. u 1 osoby!), specializace na jednu vzácná
- specializace na jednu oblast hl. tehdy, pokud konkrétní estetika (krajiny, průmyslu, techniky, sportu) nebo teorie literatury, hudby, malířství, architektury,

C / Estetika (est+TU) - filosofie (vztah dle předmětu)

Nejdůležitější vztah. Většinou est. začleněna organizačně do dalš. filos. disciplín.
FILOSOFIA - v archaicko-předklasic. Řecku každý teoretický výzkum, vědění (konečně viz Aristoteles)
Jednotlivé vědy se vydělují z FIL. až v novověku. (nejprve přírodovědecké, pak biologie, nakonec, v 19.stol. humanitní nauky).
Předmět filosofie (obecné postižení celku) se ve 20.stol. zúžil rozvojem přírod. věd, ale i odpadem special. věd uvnitř původní fil (logika, psychologie, sociologie aj.).
Ve svazku s FIL dnes zůstávají jen etika a estetika (samoz. kromě základu - ontologie, gnoseologie).
Separatismus však silný i zde (Benátky 1955, mez. est. kongres). **Volek** - jednou k tomu musí dojít, předměty a jejich dějiny se liší. Přesto má estetika k FIL nejbliž (pojmy: hodnota, krásna, subjekt, obsah, forma). Separace od FIL by mohla zpozitivnět a redukcionisticky zempirizovat est.
Opačný extrém - FIL $>$ est. \rightarrow filosofie krásy, umění. Může to být :

- 1) jen formalismus z minulosti, kdy si filsi zakládali na svém systému jako výkladu všeho (souborná fil).
Taková est. nebývá moc specifická (poažduje opak!).
- 2) programové - idealistické - transcendentálně metafyzické vymezení - metafyzika krásy / umění, subjektivisticko-iracionální postupy a závěry

Marxisté - buržoazní filosofie (metaf.) už se nevyvíjí, opakuje jen staré omyly v novém hávu, avšak to neplatí o specif. vědách uvnitř ní - mnoho pozoruh. podnětů v estetice, stále nové aspekty
- přesto prý »idealismus« zabraňuje nemarxist. estetice v trvalém, system. úspěchu

Est. má nejbliže ve FIL ke gnoseologii - hl. pro TU - umění - specifický odraz skutečnosti.
Est. může nepřímou souviset s každou naukou /podle předmětu/. Podle metody ještě souvisí se semantikou, logikou, kybernetikou, teorií informace, matem. statistikou atd.

E / Metoda estetiky a TU - obecně (D zkráceno a vynecháno)

META HODON - řec. »cestou«, »po cestě«

Určena charakterem předmětu est.

Est. nelze ani uměle izolovat od ostat. věd (ruský formalismus - **Šklovskij, Eichenbaum, Jakobson**, skup. OPOJAZ- literatura se zabývá »literárností«), ani utopit, rozpustit v psychologii (něm. teorie poč. 20.stol. - Kunstpsychologie), sociologii, ekonomii.

Ovšem marxisté tvrdí také, že pod rouškou útoku proti sociologizaci estetiky byl vyřízen Plechanov, Marx, Engels, Lenin. **Volek** - také ale gnoseologizace est. je naivním omylem (tj. noeticko-sémantické hledisko).

- vyjádření uměl. názoru (na uměl. dílo) je bezpočet (esej, tlustospis, jiné uměl. dílo, kritika, dobrozdání, aforismus)

- **estetika** jako taková pocíťována však jen ve 3 významech -

1) nauka

2) program

3) est. smysl, význam hotových artefaktů / krás. jevů vůbec (e.g. právě uplatnění /2/ v konkr. díle) - mluví se o estetice Mozartově, van Goghově, Le Corbusierově atd. - jde o zákonité rysy v díle, ne o jejich výpovědi, mohou to být i rysy nábytku secese ve srov. s dneškem atd.

Vztah 3 - 1 (est. smysl - nauka) jen velmi volný a široký.

Problem vztah 1-2 (nauka a program).

F / Est. - nauka - - - - - est- program

est. nauka - požavadek obecné bezrozpornosti a systémovosti, pojímá celé dějiny, chce je celé vysvětlit
est. program - soubor / systém programově kladených názorů, NORMY, přítomnost + blízká budoucnost
- mnohdy vědomě jednostranná, nenárokuje si obec. platnost → nemusí ověřovat své »pravdy« v celé historii estetiky

- est-nauka není primárně normativní, ale Volek: kde je hodnocení a hodnoty, tam normativnost

- mezi est. nauka - program plynulá škála přechodů, mezistupňů, také nauka (extrémní estetiky) bývá jednostranná, ale est-program je záměrně jednostranný, a to vždy, neboť jinak by to nebyl program, tj. něco nového, odlišného, k čemu se hlásí jen někdo, ale mlhavé

- est.-nauka naopak považuje jednostrannost za vadu, chce co nejméně omezená hlediska

- nauka se snaží být vědecká, akademická x program záležitostí umělců, kritiků, skupin v kavárnách, klubech, komunitách atd., je polemický, útočný, vymezující se, postuluje, žurnalisticky zkratkovitý, tezovitý x nauka: analýza, trpělivá, často mravenčí badatelská práce, heuristika, solidní pojmový aparát

- ovšem i podmínky vzniku nauky / programu nelze ostře oddělovat, celá řada umělců badateli a naopak
- běžný i rozdíl nauka - tvorba (**Schiller** - teorie est. iluze, umění - hra x dramata kriticky protifeudální)
někdy nepřátelství - **L.N. Tolstoj** (zavrhl větš. evrop. kultury + své romány jako špatné a nemravné)

G / Postuláty vědeckosti v estetice-nauce

- existuje rozdíl nauka - věda (alchymie - chemie)

- věda - předmět, metoda, systemat. poznatky generálně platné pro celý svůj předmět / o to usilující

- nároky na vědeckost vzrůstají

- věda (tj. konkrétní) by měla být jedna, všestranná ve svém oboru /*MB.* - *jen scientistická domněnka*/

- intuice, subjektivismus a vůbec iracionálno do est. - vědy nepatří (postoj dialekt. materialismu)

- jednota indukce a dedukce (tj. záměrná, jinak prý stejně vždy přítomna, i když nepozorovaně)

- apriorismus metody, vycházející z předběž. poznání - ale odmítnut apriorismus cíle, závěrů

- přísná noetická sebekontrola

- nepaušalizovat
- verifikovat
- dodržovat systematicklost a konsistentnost, žádná inkoher. hesla a fráze
- pravdivost

pozn. **Volek** vznáší tyto požadavky i na soudobý (či spíše dosavadní) marxismus, obviňuje jej z dogmatickosti a nedostatečného dodržování většiny těchto postulátů, byť jej chápe jako "jedinou vědecky správnou filosofii"

H / Est. hodnocení a normativnost estetiky

- est.nauka sice není automaticky normativní, ale nauky obecně být mohou (právní věda)
- est.-nauka je normativní, protože konstatovat, co jest, není její hlavní úkol, ale má říci, co má být, předepisovat, vydávat pravidla, normy, formulovat neměnná kritéria krásy a uměleckosti, eventuálně soudit, co dobré / špatné (a také estetika ve svých dějinách byla většinou taková)
- normativnost (starších) estetik-nauk a TU souvisí s HODNOTAMI
- hodnota = hodnotící S přisuzuje hodnoc. O pomyslnou, sekundární / terciární vlastnost něj. jevu
- hodnoty nejsou nezávislé na vědomí lidí, ale mohou být na jejich vůli, citech, sympatiích apod.
- v aktu hodnocení často zaostává intelekt za citem, tj. nejde o uvědomělé, zdůvodněné hodnocení (proč)
- kritéria a měřítka est. hodnocení měly vždy ulehčit rozporům mezi jednotl. hodnotícími subjekty (podob. metrová tyč objektivizuje měření od oka!)

Polykleitos - kánon proporcí ideálně krás. lids. těla

Hogart - »linie krásy« (vlnovka)

Zeising - »zlatý střed« [$a : b = \{a+b\} : a$]

- kritéria est. nejsou spolehlivá (x od metr. tyče)
- dvě odpovědi 1) buď ještě nenalezena ta správná
2) vůbec žádná taková »správná« kritéria neexistují
- názor 20.stol - kritéria složitě podmíněná, proměnlivá, omez. platná, spíše pění a výsledek > příčina díla
- **Volek** - estetika-nauka tedy by neměla být normativní, hodnoty prý jsou fakta svého druhu (idealismus - hodnoty ≠ fakta)
- nenormativní est. tedy konstatuje ruz. hodnocení jako svůj empirický materiál, odlišný a nezávislý na ní
- normativnost (reziduální) v est. - výsledek její činnosti - hodnocení různých způsobů hodnocení
- hodnocení sekundární, konkrétně nezávazné!! → teoreticky neohrožitelné obraty v u., vývojem u. vkusu
- kritéria nemusí být v u. dodržena (x přírodní zákony jsou a musí být dodrženy, lids. zákony pak nemusí, ale sankce - u. má za sankci záporné hodnocení díla)
- definice umění má vždy (byť nepatrný) charakter normy (»vím, co je umění« → »vím, jaké má být«)
- estetik by měl umět oddělit v sobě kritika - badatele, mít odstup od svých subjekt. zálib
- to prý nedokázal **Taine**, když subjektivně odsuzoval ve své est. gotiku, **Ruskin** zase renesanci
- **Volek** : subjekt. záliba je prostě vratká, nelze na ní stavět celý est. systém, sama o sobě neplodná
- z toho také plyne, že kritika není vědec. činnost
- opačný názor - Emile **Hennequine** - »vědecká kritika« , ale užívá prý slovo »kritika« v jiném významu
- **Volek** - nic proti vědecky poučené kritice, ale kritika jako věda prý noetic. omyl, neboť každá kritika je subjektivní, protože primárně hodnotí est. O / dílo
- kritika ale není obsahem estetiky, jen jejím materiálem
- mezitypy (analytická kritika, s komparacemi, zobecňující) existují, konečně ani estet. studie není nikdy zcela »čistá«, ale krit. soudy v est. by měly být spíše doplňkové, ilustrační, okrajové, dokumentační
- o co se tedy v hodnocení opřít?
- **Volek** - protokoly všeobecné evidence - intersubjektivní hodnocení, v mimouměl. oblasti často fráze a kliché, ale zde platná, např. »není sporu o tom, že. . .«, »nikdo vážně nepopírá, že. . .« atd.
- estetik se nemá pouštět do příliš nových a sporných otázek, má mít odstup
- také technic. výroky patří do intersubjektivních hodnocení, automaticky intersub. (prodej květisků, jaká barva na obraze převládá, rozměry díla, kolik vět má symf. atd.)

I / vynecháno - (O významu est. a TU pro praxi)

2. Estetika antického starověku

- Řecko - kolébka evropsky chápané estetiky, nejen však konstitutivní, ale i zprostředkovatelský význam
- předpoklady vzniku est. myšlení a celkové rysy řec. estetiky

A) podmínky - přehled a myšlen. svoboda

1. národ kupců a mořeplavců → překonali rychle dosavadní dědictví jiných kultur, neboť měli přehled a zbohatli, ovšem ekonom.-polit. podmínky jen předpokladem rozkvětu
2. zvláštní přístup k náboženství - mytologizace bohů, zantropomorfizování, brzy poměr spíše jako k pohádkám a fantaziím, myšlenková svoboda (od 6.stol. př.n.l. rozkvět)

B) tendence - řád, harmonie, vyrovnanost

3. především Athény, vedoucí kultur. obec řec. otrokářské demokracie
4. KALOKAGATHIA - vůdčí výchovný princip a ideál - harmonická výchova mladého Řeka - ušlechtilá umírněnost všech stránek osobnosti, vzdělání těla i ducha tím, co jim prospívá (tj. co si tehdy mysleli, že prospívá)

Utitz - »kalokagathos« vlastně nesměl vynikat v jedné věci, oboru, měl být ušlechtilým diletantem, ne profesionálem v jednom oboru → v renesanci razil **Baltazar de Castiglione** - ideál renes. šlechtice - »uomo universale«

5. HARMONIA - základ, důvod kalokagathie, Řekové ji chtěli všude: v politice, vzdělání, a také v umění
- fil. i est.- úkol dospět od prvotního chaosu → kosmu, řádu, syntéze, harmonii, rozumnosti
 - **Nietzsche** později upozorňuje, že kromě této tendence, složky řec. kultury (apolinské - důraz na harmonii, rozum, světlo) existuje i dionýská - pudová, nespoutaná, temná, iracionální

C) důraz na filosofický OBJEKTIVISMUS → realismus, naturalismus v umění

- ať přírodní fil nebo idealismus u Platona, výjimkou snad jen sofisté, - subjektivismus nechápan příznivě
- řec. estetika proto realistická, hl. princip - MIMESIS "napodobení" toho, co je, dokonce i Platon to takto přebírá /MB: *i když opět zavrhuje umění jako nápodobu nápodoby* /
- základ. požadavek - umění má napodobovat přírodu
- hodnota um.díla se měří hypertrofií iluzivních prvků - kdo lépe klame a simuluje skutečnost → větší umělec
- v praxi ale Řekové nebyli tak dobří napodobovatelé přírody, teprve Aristoteles překonal tento naturalismus zárodky moderní teorie typičnosti - tj. spojil teorii zase s praxí, skuteč. vývojem umění

D) neucelenost početných názorů ma krásu a umění

- termín »estetika«, ač řeck. původu (AISTHESIS - vnímání) užil až 1750 němec. est. **Baumgarten**

Přehled představitelů antic. estetiky

- 1) Homér, Hesiodos - nejstarší est. názory
 - 2) Pythagoras - první skuteč. est. teorie
 - 3) Demokritos - první otázka po původu umění
 - 4) Sofisté - Gorgiův nihilismus
 - 5) Sokrates - utilitarizace
 - 6) Platon - zakladatel estetiky jako systému - nauky - hl. téma - idea krásy
 - 7) Aristoteles - obecná teorie umění, hl. téma - problém umění vůbec
 - 8) ostatní antic. estetika
 - Aristoxenes - největš. hudební teoretik starověku, ale technologie, ne estetik! (354 př.n.l.)
 - Filodemos - epikureismus (2.stol. př.n.l.)
 - Cicero - řečnictví (106-43 př.n.l.)
 - Horatius - jedna z prvních praktických poetik (65 - 8 př.n.l.)
 - Vitruvius - neznám. teoretik starověk. architektury (1.stol. př. n.l.)
 - Longinus? - »O vznešenu« - poprvé tato kategorie pojednána ve spec. spise (1.stol. n.l.)
 - Plotinos - antimimetismus - subjektivismus (3.stol. n.l.)
-

1) Homér, Hesiodos - nejstarší est. názory

- silné mytologické představy - bohyně lásky i krásy jedna - Afrodíta
- **Hes.** - první formuluje tuto spojitost - krásný tvor hl. žena, u muže nelze o kráse mluvit, žena ovšem mravně padlá, krásné zlo (KALON KAKON), ne však démonicky, ne svůdkyně ke hříchu (křesť.)
- **Homér** - krása všelidská, nejen žena (e.g. bojující jinoch je krásný)
 - tělesná zdatnost, mužnost má est. fkcí, taktéž nižší živočichové (viz chvála Odysseova psa)
- všeobecný náhled - krása konkrétní, něco, co lze vidět, s čím lze žít, smyslově naivní nazírání a materialistická koncepce krásy /teprve Platon ji zabstraktnil, zidealizoval/

2) Pythagoras a pythagorejci - první skuteč. est. teorie

- filos. myslitel, matematik, hudební teoretik, p-ci vynalezli tzv. »pythagorejské ladění«
- vyprac. první hudební teorii v dějinách umění vůbec
- geometrie - hudba v úzkém vztahu (poměr 1:2:3, obsah kužel:koule:válec o stejném kruh. průměru a výšce) → podstata světa a harmonie sfér
- základ. hudeb. intervaly dány poměry délek růz. dlouhých strun - poměry malých kladných celých čísel
- něk. estet. vztahy lze tedy podchytit číselně → vliv na středověk i novověk (**Kepler** »Harmonia mundi«)
- krása - harmonie čísel. poměrů
- p-ci podepřeli čísel. teorií obec. řec. tendenci v estetice ztotožňovat krásu a harmonii → hudba výsadní postavení, neboť číselnězachytitelná (a tedy věrohodná) /také NOMOS (zákon) původně hudební útvar/
- snaha uplatnit čísel. kánony ve výtvarném u., sochařství, architektuře
- **Polykleitos** - socha *Doryforos* - má zobrazovat Achilla
 - číselný kánon - krása člověka - v čísel. vztazích a údajích jednotliv. proporcí lids. těla; »vždy krásné«
 - / posléze zkritizován novou dobou - sochař **Lysippos** - jiný ideál, tělo spíše štíhlé /

3) Demokritos - první otázka po původu umění

- 5.stol. př.n.l.; materialista, prvotní, intuitivně spekulativní atomová teorie
- první otázka po původu u. - navrhl dvě protichůdné odpovědi
 - 1) dar múz - bohů, přijímán ve chvíli »posvátného šílenství«, extáze, božs. opojení
 - 2) nápodobou od zvířat - tkát a šít od pavouka, zpívat od slavíka, stavět budovy od ptáků, kteří staví hnízda atd.
- umění (ať vzniklo 1 nebo 2) před námi = MIMESIS, napodobení přírody
- účel umění - 1. užitečnost, 2. zábava, 3. mravní zušlechťení
- teorie barev - 4 základní, každá má mimovizuál. fkcí : černá-hrubé, bílá-sladké, červená-teplé, zelená-harmonické

4) Sofisté - Gorgiův nihilismus

- nihilista, agnostik, velký řečník (→ rétorika je krás. umění)
- umění - krásný klam, iluze; ale užitečné klamání - kdo klame v umění, je spravedlivější než ten, kdo neklame (otázka iluzivnosti umění)
- V: G. možná hájil iluzivnost u. tak, jako Sofokles musel hájit metaforu co básnic. prostředek, že není lži
- srovnání básnictví - rétorika - co do obsahu a kompozice »stejně«, ale báseň má metrum, řeč ne
- účel u. - uklidnit člověka, utišit ho, popř. vyvolat u něj soucit /dnes »psychoterapeutická« koncepce u./

5) Sokrates - utilitarizace + podřízení se etice

- vyučený kameník (otec sochař)
- umění si moc necení - krásno a estetika podřízeny etice, mravnosti
- ctnost = vědění a krása, účelnost a dobro
- neexistuje absolutně stabilní krása, krásné je to, co je užitečné (košík na smetí > zlaté kopí)
- / **Xenofon** - Sokr. prý dokazuje o sobě, že krásný (je ošklivý, ale má »pro něj« funkčnější orgány)
- Sokr. propaguje ideál kalokagathie, první moralista v umění
- základ. znak u. - napodobení (MIMESIS)

6) Platon - zakladatel estetiky jako systému - nauky - hl. téma - idea krásy

- 427-347 př.n.l.; období válek a příklonu celé řec. společ. k idealismu (u Plat. objektivní idealismus)
- V: řec. estetika (x filos.) prý ale ještě dlouho materialistická
- také Plat. v estet. zůstává na platformě umění = MIMESIS přírody, realismus až místy naturalismus
- neužívá term. est., ale vlastním zakladatelem est. jakožto system. nauky, nemá jen souhrn několika myšlenek
- ontol. struktura dualistická: věčný, neměnný svět idejí x proměnlivý svět jsoucna, stínů (jevů)
- ideje jsou mezi sebou v určité hierarchii (vyšší - nižší; obecnější - méně obecné)
- idea krásy je jednou z nejvyšších - Plat. vysoce hodnotí krásu
- ale umění a hl. výtvarné u. je jednou z nejnižších hodnot, napodobuje jevy (stíny) a není tedy ani stínem ideje (jevy), ale stínem stínů

Dobro /nejvyšší idea/	} Platonova stupnice hodnot
krása /jedna z nejvyš. idejí/ ideje	
jevové jsoucno /nápodoba idejí/ umění /nápodoba nápodoby/	

- rozpojení krásy a umění
- V: směšné, jasný rozpor, pramení z idealismu v Plat's filosofii, ale materialist. převzaté estetiky
- dialogy o kráse: *Hippias, Faidros, Filebos, Timaios, Symposion*
- o umění mluví jen okrajově
- Pl. široce chápe estetic. výchovu (i matematika zde), pomocí níž lze proniknout do těžko přístup. světa idejí
- vyšší a nižší stupně krásy -

stupnice (druhů) krásy	}	<u>ideální</u> krása, čistá idea krásy (není dostupná světu »stínů«)
		krása <u>společenská</u>
		krása <u>duševní</u> (např. Sokratovy duše)
		nejnižší krása <u>tělesná</u> (v <i>Symp.</i> chápaná jako erotic. podněty)

- krásu x příjemnost, libost; Plat. protismyslově zaměřen (x epikurejská estetika)
- *Timaios* - důkaz racionalist.-matem. pojetí krásy - formule krásné úměrnosti - proporce v poměrech (vliv pythag.)

$$a : b = b : c \quad (\text{střední geomet. úměrná})$$

- názory na umění:
- nerozlišuje (jako většina Řeků, kromě Aristotela) TECHNÉ 1. »zručnost« a 2. »krásné« umění; nechce to lišit
- umění: astronomie, kormidelnictví, truhlářství, rolnictví, lékařství aj.
- »krásné« u. staví níže než »zručnost« /umělci na úrovni holičům, heterám, kojným, což málo čestná povolání/
- dialog *Ión* - výjimka - stopy ocenění umělcovy práce

- u. = božské nadšení, extáze, šílenství - umělec - věstec, tvorba chápána intuitivně, antiintelektuálně
- ale i zde umělec = jen bezduché médium - bohové zbavují umělce rozumu - jeho umění je jejich dílem
- dialog *Kratylos* - teoret. zdůvodnění Plat. nízkého hodnocení umění /umění - nápodoba, nápodoby, stín stínů/
- mravní hledisko - opět podcenění umění /tak jako v ontologii/ - u. šíří nepravdy o bozích, hudebníci a básníci usilují o libost, rozkoš, dávají líčením nářků, hrůz, bojů a prchlivosti lidí špatný příklad mládeži,
- komedie a frašky zesměšňují vážné občany
- Plat. uznává jen někt. druhy poezie - modlitby, hymny, ódy - oslavují bohy nebo mužné ctnosti
- umění má a může mít velký vliv na myšlení, city a vůli lidí → musí být kontrolováno státem, kt. druhy povoleny, a v těchto povolených, kt. tóniny, rytmy např. lze užívat /*Ústava*/ - dogmatismus a diktát zde zasahují až do oblasti materiálu a výraz. prostředků

7) Aristoteles - obecná teorie umění, hl. téma - problém umění vůbec

- polyhistor, systematik, v est. zakladatel obecné teorie u. - hl. probl.: problém umění /x Plat- idea krásy/
- korekce někt. výstřelků plat. idealismu, odmítl rázně samostat. existenci a absolutizaci idejí
- zákl. estet. spisy: *Poetika*, také *Politika*, *Rétorika*
- podstata krásy - »unitas multiplex« - 1. formul. pythag. **Filolaem**, ve středověku převzali **AA, Tomáš A.**
- Aris. i v est. empirik, podává první konkrét. rozbor děl (v *Poetice* rozebírá tragedii), zná řec. tragedii
- umění založeno na MIMESIS, ta výše než skutečnost (přesný opak Platona)
- umělec. tvorba, POESIS, úzce spojena s poznáním; lidem vrozen napodobivý pud, musí napodobovat přírodu, ať chtějí, nebo ne, ale navíc v tom nacházejí zalíbení (už i děti, primitivové atd.)
- zdůvodnění zalíbení v MIMESIS - růst est. fkece v zobrazení modelu ve srovnání s modelem samým → i nehezké věci, jakmile napodobeny, můžeme v nich nalézt zálibu (Aris. - umělecky zobrazené mrtvé tělo)
- krásné zobrazení věcí primárně nekrásných nebo ohyzdných - později řeší **Černyševský**
- vyvolalo v celém řec. světě nesouhlas - **Plutarch** (50-100 př.n.l.) - *Ethica* - výslovně tuto teorii/koncepci odmítá
- harmonie - rovnováha - rytmus - nejlepší je střed mezi extrémy (v etice viz *rozchazovačnost - štědrost - lakomství*; i v umění) - umělec má také propagovat rovnováhu, pokud líčí ideál. hrdiny
- zárodky teorie typizace :
 - MIMESIS výše než skutečnost, neboť umění zobecňuje
 - MIM. není cílem sama o sobě, ale prostředek k hlubšímu poznání
 - umělec nezobrazuje předměty, ale typy → může se odchýlit od skutečnosti, může ji idealizovat, dokonce tím lépe ji vystihnout!!!
 - uměl. dílo je nový výtvar, ne jen mechanic. zobrazení
 - např. srovnání historie - umění - h. může jen zaznamenat jednotlivá fakta x umění je víc, zobecňuje, podává filosofii dějin /V: Aris. historii poněkud podceňuje, ale vzhledem k tehdejšímu stavu historiografie ani ne/
 - umělec nemůže mechanicky kopírovat, provádí očistný, rozumný výběr (skutečnosti) → zobrazení hrdinové, věci, jevy reprezentují celé třídy lidí a jevů; podle principu středu (např. zobrazení muže, podstaty mužnosti → třeba zachytit ve věku AKMÉ, »střed«, »vrchol životní síly« člověk, mezi 40-50. rokem, pod a nad nebo deformace nebrat)
- podstata umění není ve formě, ale v obsahu - např. jenom metrum ještě neznamená báseň (viz Empedokles), musí tu být jiný přístup k zobrazení skutečnosti
- účinek umění - radí lidem jak žít, umravňuje je (blízké filosofii)
- úkol, účel umění - KATHARSIS - založena na rozboru dramatu a tragedie, aplikuje ji na celé umění
 - první psychologické vysvětlení účelu umění (ne náboženské, etické, ontol. atd.)
 - očistění - souvisí s řec. přírodovědou, představami o lids. těle a o harmonii
 - zdravý člověk - rovnováha těles. šťáv
- Aris. - teorie šťáv platí nejen pro tělo, ale i duševní sféru člověka - zdrav, je-li citově amentálně vyrovnan, soulad mezi jeho city, vášněmi - ideálem ne člověk bez vášní, ale s vášněmi v rovnováze, ovládá je
- tělesná nemoc - pocení, pouštění žilou → obnovují »rovnováhu šťáv«
- KATHARSIS - obdobná kúra v oblasti citů - uměl. dílo rozbouří nitro vnímatele, přivede jej »do varu«, v němž se »spotřebují« přebytečné rezervy dušev. energií - vnímatel se zbaví přetlaku urč. citů, vrátí se mu dušev. rovnováha, vyjde z této lázně jakoby mravně a duchovně očištěn
- podmínky KATHARSIS - drama musí být ostře konfliktní - fabule dramatu / eposu - vyhrotil třeba rozpory co nejkřiklavější - vědomé / nevěd. zločiny mezi příbuznými - skuteč. to byl zvyk v řec. tragedii, Aris. z toho udělal uměl. normu /někdy se tím vysvětluje dramatická, konfliktní témata v umění v době relativně klidné/
- poučka o jednotě místa, času a děje ve hře (aplikace obec. jednoty v rozmanitosti - »unitas multiplex«)
- tragedie (drama vůbec) se dělí na etapy - expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa

- klasifikace umění - 1) užitná (např. architektura) - různé účely
2) mimetická - jeden účel - záliba a účinky z katarze
- dělení dle užitých prostředků /materiálu/- 1) výtvarná - pracují s barvou, tvary a tóny
2) múzická (tanec, divadlo, poezie, hudba)- s rytmem, slovem, melodií
- tehdy sepětí slova a hudby (básně se zpívaly, dramata se podobala dnešní opeře)
- v řec. mytologii není žádná múza pro výtvar. umění
- dělení dle předmětu - zobrazuje lidi 1) lepší než jsou - idealizuje (tragedie)
2) horší než jsou - karikuje, zveličuje lids. slabosti, chyby (komedie)
3) takové, jací jsou - prý žádná forma
- V: moderní umění se právě snaží, aby (3) převládla
- dělení dle způsobu podání 1) vyprávění (ve výpravné próze jedna nebo růz. osoby)
2) básník mluví sám za sebe (lyrika)
3) básník pracuje s dialogy a herci, hrou (drama)

8) ostatní antic. estetika

- **Aristoxenes** - největší hudební teoretik starověku, ale technologie, ne estetik! (354 př.n.l.)
- **Filodemos** - epikureismus (2.stol. př.n.l.)
 - hl. znak umění - zručnost, znalost, odbornost
 - hudba - čistě fyziolog. záležitost
 - básně mají hlavně pobavit; řečnictví uměním jen pokud sofistické, ne politické
 - umění má hl. působit na smysly, přivodit určité uvolnění a rozkoš /soulad s epikur. etikou!/
 - **Cicero** - řečnictví (106-43 př.n.l.) - originalita a samost. vnitřní představa o stavbě řeči na úkor významu formálních pravidel, stylových znaků
 - krása je dvojího druhu - mužská (důstojnost), ženská (působ)
 - **Horatius** - jedna z prvních praktic. poetik (65 - 8 př.n.l.) - *Ars Poetica neboli Epistola ad Pisones*
 - **Vitruvius** - nejznám. teoretik starověk. architektury (1.stol. př. n.l.) - *Deset knih o architektuře*
 - věnoval je Augustovi; zaměřena hl. na technické problémy
 - hájí princip napodobení i u architektury (zde dost neobvyklé!)
 - myšlenka symetrie - sym. vždy krásná (viz rozборы slohů jón., dór., korint.)
 - **Longinus?** - *O vznešenu* - poprvé tato kategorie pojednána ve spec. spise (1.stol. n.l.)
 - »vznešeno« je ohlas velké duše, uvádí v úžas a extázi, povznáší člověka
 - nalézáme je v přírodě (oceán, výbuch sopky), v básnictví má 5 zdrojů:
 - 1) veliké myšlenky
 - 2) prudké vášně
 - 3) básnické figury
 - 4) vybraná řeč
 - 5) rytmická a metric. struktura verše
 - velikosti se odpustí i chyby proti přesnosti
 - **Plotinos** - antimimetismus - subjektivismus (3.stol. n.l.)
 - umění není napodobením, je projevem krásy, vnitřní, fantazijní, vysněné krásy, kt.má umělec v sobě
 - um. je vysoko nad přírodou
 - ani umění ani žádné est. vnímání člověka nemůže vystihnout pravou ideál. krásu - ta nepřístupná, je nejvyšší dokonalostí
 - vše hmotné jen balast, estet. brzda
 - krása vnímatelná z jednotl. předmětů = pouze zjevení krásy nadsmyslné →
 - Plot. hodnotí druhy umění opačně než Plat. - architektura má přizemní účel, obrazná um. nejvyšší, neboť zdánlivě bezúčelná

3. Estetika středověku

- mezi antikou a středověkem složitý přechod, zprostředkováno **Plotinem** a novoplatonismem
- středověk v opozici proti pohanské antice, zavrhne její obsah, nicméně formu zpracování přejímá
- viz také **Augustin Aurelius /AA/** - anticky vzdělán, vyrostl jako pohan, pak obrat ke křesťanství
- křesťanství - do 6.stol. doba herezí, rozkolů, úchylek
- pak sílí nadindividuální dogmatismus, snaha po čistotě víry, každá soukromá úvaha je zločin a kacířství; filosofie a celý duch antiky nebezpečné, odpor k umění vůbec - simplicismus
- V: hl. novotomista 20.stol. **Maritain** - přesně opač. názor! - středověk integrálně napojen na antiku
- V: v dějinách est. lze spojit patristiku (začínající ještě v době poslední fáze Říma) a scholastiku

A) Období patristiky

1) Tertullianus (160-222) - právník, církevní otec; heslo "Credo quia absurdum est" - ostře proti rozumu a myšlení

- *»Tato země je jen přípravou pro Kristovo příchod. Mezi rozumem a vírou je naprostá propast, skutečná pravda je nám dána jenom zjevením božím skrze ducha svatého.«*
- *»Nemáme nad Kristovu nauku co vyhledávat.«*
- *»Od doby Kristovy není nám zvědavostí třeba, ani bádání od doby evangelia.«*

- otevřeně odmítá umění - stojí mezi věřícím a jeho spasením, léčka ďáblova, svod marnosti tohoto světa
- u.- světské, křesť. potlačuje světské = nemravné /později **Savonarola** - renesance, někt. husité, **L.N.Tolstoj**/

2) Ikonoklasie (obrazoborectví)

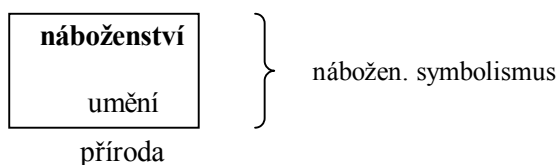
- původně hnutí zatracující všechny obrazy; vzniklo v židovství → křesťanství
- žid. Bible: *»Neučiniš sobě rytiny, ani jakékoli podobnosti těch věcí, které jsou na nebi svrchu, ani těch, které jsou na zemi dole, ani těch, které jsou u vodách v podzemí. . .«*
- obraz = modla, záliba v obrazech = modloslužba
- Byzanc - důvod pro ikonok. jiný - antic. umění (hl. plastické, např. nahota řec. Venuší!) = smyslové, "světská" krása, pokušení, odvádění od prostředků spásy - od modlitby a citové i tělesné askeze
- ik. vedla k ničení a rozbíjení antic. soch → ohromné umělec. škody /H. Taine: v Itálii asi 100 000 soch, do renesance jich zbylo jen několik tisíc, větš. ukrytých a zakopaných/

3) Kritika divadla

- **Tertullian** - d. = výplod hříšného spojení Bakcha s Venuší, pláštík orgií a nemravnosti
- **Jan Zlatoustý** (Chrysostomus) - nejzarytější odpůrce divadla
 - legend. řečník, kazatel
 - divadlo - *»usoukáno pařáty ďábla«, »ďáblovo mystérium«, »satan rozněcuje diváky při představení a odnímá jim pokojný spánek«, křesťan v divadle páchá hřích, neboť obcuje s ďáblem, nejhříšnější na divadle jeho ženská složka, herečky - pro JZ vlastně nevěstky, kdo se na ně dívá, cizoloží*
 - *»Herečky se objevují na jevišti s nezahalenou hlavou (sic!) a nebojí se ani největších obnažování, divák je vidí na jevišti i nahé se koupati, smyslně blýskají očima, nosí nádherná roucha, tančí, smějí se a zpívají svůdnickým hlasem . . . což vše chudého jen naplňuje závistí, že jeho žena není tak krásná a tak skvěle oděna(!)«*
- **Augustin** - mírnější v hodnocení divadla, ke stárí však opět pro něj bláznovstvím a zhýralostí (viz dále)
- patristickou (křesť.) kritiku divadla lze částečně chápat - pozdně antic. divadlo skutečně lascivní - frašky, pantomimy, tance - šlo už o dobu úpadku římské říše

4) Ostatní umění /hudba, poezie, architektura . . ./

- ne tak silný odpor »otců« a svatých, ale považována spíše za zbytečnost
- **Lactantius** - básníci = nebezpečné a svůdné sirény: kvůli jejich zpěvu ztrácí duše milost Boží (viz později pověst o Krysaři a jeho svůdné moci - vrchol. němec. středověk!)
- **AA** - básně = »kouř a vítr«; hudba - vulgární
- něk. směry středov. est. osvícenější, přátelštější k umění - antický vliv
- umění lze využít pro náboženské účely - při bohoslužbě, k nábož. výchově, k buzení nábož. citů
- tendence dělit u. na:
 - a) světské, neřestné, »sladký jed« - vyvolává temné a hříšné vášně - symbol: černý havran
 - b) bohulibé, duchovní-náboženské, budí světlé city pokory, zdrženlivosti, laskavosti - církví podporované - symbol: bílá holubice
- krása 1) pravá, božská (třeba Boha samého) a projevy bož. krásy v přírodě
2) smyslová, tělesná - mámení satanovo
- vytváří se kodek zásad pro umělce, má jej vést od krásy pozemské → symbolic. naznačování nadpozem. krásy
- **Basilus** - u. nemá napodob. přír., ale obracet se k nebes., duchov.; i smích zlořečený, Kristus se nikdy nesmál
- obrazná složka má ustoupit stranou → nárůst symbolismu - uměl. tvar musí něco znamenat jako symbol, být »zjevením« (např. boží krásy)
- hodnotová škála:

- v um. se krása boží projevuje daleko zřetelněji než v přírodě, náboženství ovšem přímým zdrojem poznání Boha

5) Aurelius Augustinus /354-430/

- otec pohan, matka křesťanka; v mládí stud. rétoriku a filosofii, později učitelem řečnictví, anticky vzdělán
- skeptik → novoplatonik → křesťan, nábož. filosof, kněz a biskup
- pokouší se o smíření rozumu s vírou na novoplaton. základě (rozum podřízen víře)
- rozumové poznání - cílem ne příroda a reál. jevy, ale Bůh a naše spasení; totéž platí pro umění
- v estetice ovlivněn novoplatonismem, pythagorejstvím, větší vliv než Tomáš Akvinský (byť ten větší systematik)
- na AA navazuje formalismus (18.stol. Skot **Hutcheson**, na toho **Kant** → **Herbart**)
- spis De pulchritudine - základ. principy křesťan.-nábož. estetiky na dlouho :
 - nejvyšší krása - Bůh sám
 - pozemská krása - jen výraz krásy Boží, poznáváme ji v krásné formě
 - krása = něco světlého, čistého, sladkého a vznešeného /viz gotická iluminace a malba - jen světlé, jasné barvy/
 - má sedm stupňů -
 - 1/ z těla
 - 2/ skrze tělo
 - 3/ nad tělem
 - 4/ směrem k duši
 - 5/ v duši
 - 6/ směrem k Bohu
 - 7/ s Bohem
- ošklivost jen relativní, pomáhá kráse vyniknout, tvoří »pozadí« pro krásu
- podobně zlo: jen žádoucí kontrast k dobru, je součástí vyššího, celkového dobra a krásy /potrest. hřích = součástí krásy spravedlností/
- základem krásné formy - »unitas multiplex« /jednota v rozmanitosti/, převzal z antiky
- pythagorejský podíl:
- harmonický vztah jednotliv. částí est. celku je vztahem číselným
- krása je ve figurách (tvarech), ve tvarech jsou míry (proporce) a v mírách čísla
- jednotlivá čísla - symbolic.estet. význam - "1" jednota, dokonalost, Bůh, krása
"2" zlo, svár, nedokonalost /člověk - tvor nedok.- 2 oči, ruce, nohy/
"7" 7 stupňů krásy
"10" 1 + 2 + 3 + 4 - význam pro hudbu - poměry malých, kladných celých čísel - základ konsonanci

- AA využil pythagorejství, protože věřil, že všechno ve světě má svůj formál. řád a sjednoceno principem Boha, tento řád pak nejlépe vyjádřit. čísel. vztahy a abstrakcí - krása je jen vnější, jiné (ne čísel.) vyjádření tohoto vztahu
- řešení otázky umělec. fikce, iluze, »klamu« - v platon. duchu předaugustinov. křesťanské autority tvrdily, že umění je lež, předstírá věci a události, klame (viz herec roní falešné slzy) - patronem lži vždy ďábel, »kníže lhářů« → umění = dílo satanovo, nebo je v něm přinejmenším »čertův háček«
- AA : ne - klasifikuje klamy, »buduje« soustavu klamů - klam umění není totéž co utilitární lež pro prospěch
- klam = vše, co předstírá, že není tím, čím ve skutečnosti je, i to, co chce být tím, čím není
- původce klamu - buď příroda / živé bytosti
- klamy živých bytostí 1) klamání ziskové, cíl získat, vytěžit osobní prospěch, poškodit druhého
2) klamy nepraktické - pro zábavu, hru, nikomu neškodí, přímý zisk nenesou - umění
- umělci nejsou obyčejní lháři a podvodníci, ne tedy heretici, rozkolníci
- umění může sloužit prospěchu církve, víry (i římský stavitelé naučili křesťany stavět kostely, Cicero »naučil« kázat křesť. kněze)
- AA - stupně est. dokonalosti tvarů: kruh > čtverec (!) > trojúhelník
- jeho ostražitost vůči umění přetrvává - umění nesmí vzbudit soucit s hříchem a hříšníky

6) Důsledky augustinského chápání umění pro středověkou um. tvorbu

- tělo smrtelné, dočasná schránka nesmrtel. duše → centrum obrazu se posunuje do výrazu obličeje
- těles. proporce, úměrnost částí a ostat. detaily zobrazení vedlejší → časté deformace
- přesnost zobrazení (přírody, objektů, anatomie) by odváděla od duševního výrazu → vše spíše symbolické
/např. strom v gotic. malířství spíše jen ornament/
- nedůvěra k umění trvá (byť podřízeno církev. účelům)
- umělec = anonymní řemeslník, tvoří dle kánonu /ne individuálně!/
- církev - autorita schvalující něk. uměl. postupy, jiné zavrhuje → vznik závazného kánonu
/např. hudební kánon - gregoriánský chorál - striktní pravidla formy liturgické i hudební;
malířství - symbolika barev - Panna Maria → »mariánský plášť« vždy modrý - »nevinnost« /
- »svobodná« umění - ne umění, ale nauky; samo umění nechápáno jako duševní práce, ale manuální → despekt
- hudeb. teoretik - lepší postavení > hudební skladatel nebo hudebník (ten spíše kočovník, služebník)

B) Vrcholná scholastika /9.-13.stol/ - Tomáš Akvinský /1225-1274/

- jeho filosofie - 2 prameny 1) křesť.dogmatika
2) Aristoteles /píše k němu komentáře - »Sine Toma Aristoteles mutus esset«/
- (2) má vliv na jeho estetiku - est. racionalistická + Augustin a patristika
- • krása jako taková - poznáváme přímo rozumem; krásné věci - smysly (pulchrum est quod visum placet)
- absolutní krása - Bůh, naše rozum. schopnosti nedokonalé → naše poznání nejvyš. krásy nedokonalé
- TA - subjekt má velkou úlohu při poznání krásy (andělé mají dokonalejší rozum → poznávají krásu lépe > lidi)
- • relativní krása - věci Bohem stvořené 1) nižší - smyslová, tělesná
2) vyšší - duševní
- forma krásné věci - »unitas multiplex«
- rozvádí to: 1/ integritas (určitá celistvost)
2/ harmonia (určitá podřízenost jednotě)
3/ claritas (určitá jasnost)
- krása téměř totožná s logičností, mezi pravda - krása žádný rozpor - obě výrazem božské podstaty světa
- racionalista TA předchůdcem francouz. klasicismu, dnes neotomismus /filos. i est./ - **Jacques Maritain**

Savonarola - dozvuk středověku na prahu renesance, florent., fanatik /upálen 1498 na hranici/, asketik, nepřítel umění /hříšný přepych, uráží slovo boží/ → zavinil ničení klenotů i um. děl ve Florencii; krása = harmonie, »světlo« jednoduchosti a prostota, - vliv etiky na krásu /zhýralci dávají ze dvou krás. žen přednost té ctnostnější/, nemrav. básníky nemá obec trpět ve svých zdech

Tomáš ze Štítného - Řeci besední - krása = obdob. kvalita věci jako barva (např. bělost atd.)

4. Estetika renesance

• dřívější přístupy

- např. hegelovec Max Schassler /největ. dějiny estetiky vůbec/ ji úplně vymazal - sprung ueber das Mittelalter - skok přes středověk - tj. 1. kniha - antika, 2. kniha - estetika 18.stol. /viz triáda - antika = umění i estetika, středověk (široce pojatý) = rozkvět umění, ale žádná estetika - novověk = estetika, ne umění, to odumírá /
- v 18. a 19.stol. širší tendence - každý skáče z antiky hned k sobě, do své doby
- teprve ROMANTISMUS obnovil zájem o středověk - považoval jej za svou integrál. minulost

• definice renesance

- 15., 16. a zač. 17. stol.
- **V**: r. ne ~~obnovení~~ antiky; je to nová doba - vrací se ale k antice, protože ta nejlépe vyhovuje jejím požadavkům
- navázání na antiku »druhotné«, je v čase nejbližší oporou nového pocitu renes. člověka
- navazuje i na středověk - e.g. nábožen. náměty umění se ještě rozšiřují, ale obsah obrazů smyslově realističtější (V: vyhocený protiklad námět - obsah!)
- příčiny ekonomické - rozvoj obchodu, řemesel a měst → zlepšení materiál. podmínek a život. úrovně střed. vrstev
- obecné znaky, tendence
 - zájem o pozemský život - přechod od vnitř. kontemplativ. života → k životu vezdejšího světa
 - svět už není »slzavé údolí«, ale plný radosti, vzruchu, kypí životem
 - rozvoj výroby, obchodu → nárůst bohatství ital. měst (Florence, Benátky, Janov, Milán, Pisa atd.)
 - bohatství → zpřijemňuje žití, dovoluje zkrášlit; předpoklad výstavby, výzdoby paláců, liter., rozvoje uměl. škol
 - životní prostředí se estetizuje, duch doby zaměřen na smyslové prvky, krása (také) světská
 - zálibení ve vnějším, přírodním, lásce, lyričnosti → až přehnaně v barev. efektech, náklad. slavnostech, maškarádách, mumrajích, ohňostrojích
 - vnější lesk, dramaticčnost, zajímavost, efekt - později na to navázalo BAROKO /a protireformace/
 - myšlenkový převrat - **Aristoteles** (scholastika) → **Platon** (pro literár. kvality) a NOVOPLATONISMUS
 - 1459 - **Cosimo Medici** zřizuje Platonovu akademii ve Florencii (**Pico de la Mirandola, Marsilius Ficinus**)
 - později studován znovu i **Aristoteles**, tentokrát přímo z antic. zdrojů, ne »tomistický«
- /později. NOVOPLAT. POETIKA + TOMÁŠŮV RACIONALISMUS → FRANCOUZSKÝ KLASICISMUS /

• estetika

- paralela krása - Bůh (zůstává ze středověku), přinejmenším krása - nadpřirozený původ
- už ne vyjádřena symbolicky a ornamentálně, ale plně obrazná a smyslově vábivá
- formalismus - krása = harmonie, pravidelnost proporci a vztahů formy - tyto vztahy materiálně dány, přirozené, odvozené z přírody
- form. se uplatňuje díky dobov. znalostem matematiky, geometrie, astronomie, anatomie
- proto vznik teorie proporci lids. těla i zvířat, budov, staveb vůbec, pozorováním i pythagorej. matem. spekulací
- náznaky koncepce zlatého řezu - **Fibonacci, Paccioli**
- form. spíše v teorii, v praxi návrat k MIMESIS - odraz skutečnosti - snad souvisí s první výrobou zrcadel jako předmětu běž. denní potřeby
- »princip« zrcadla /všichni 3 hl. r. esteticí užívají o malířství tytéž obrazy, příklady - **Alberti, Leonardo, Dürer** /
- malíř. dílo je zrcadlem originálu - maloval malíř správně? → ať se podívá do zrcadla a srovná s ním svůj obraz!
- zrc. = vodítko pro převod těles., prostorových tvarů do plochy - každá forma se našemu zraku jeví jako zrc.obr.
- až fanatic. napodobování zrcadl. obrazu → 1) žádný ohled na diváka, efekt 2) přílišné detaily (tak na lupu)
- radovali se z objevu zrcadlové mimesis, věrnosti napodobení a objevu perspektivy - co nejbližší přírodě!
- účasť fantazie - zdůraz. ren. poetikou, tedy zrc. princip není vševládny, jediný

• obhajoba umění /tj. hl. světského/ v renes. společnosti

- obrany poezie, obr. a oslavy malířství, stavitelství; snaha odlišit umění (nebo aspoň někt. um.) od řemesel (hrubé, manuál. práce - ta ještě někdy chápána středověce - neduchovní, inferiorní, jako »hmota«)
- **Dürer** - i řemesla = umění! /široký pojem umění/

- **Petrarca** - obhajuje poezii /»sestra teologie«, zvlášt. druh teologie, básnic. obraty a hodnoty i v Bibli a u otců, zavrhnout poezii = zavrh. Krista/
- **Boccaccio** - poezie = mluvící obraz; obraz = němá poezie
- **Michelangelo** - hodnota umění = hodnota zápasu o ně, chce ocenit práci umělce jako zápas, překonávání obtíží
- snaha dobýt nový soc. prostor pro světs. druhy um. - sv. lyrika, milost. poezie, malba přír. krás /+nahého lid. těla/
- prosazuje se individualita - ve společnosti i v umění, odraz asi z rozvoje obchodu a řemesel, kde indiv. má hl. roli
- ve společ. teorii a praxi /**Macchiavelli**/ také bezohlednost, války, násilí, bojovnost, rvavost - negativní stránky, později na zvůli sil. jedinců navazuje FAŠISMUS

• **individualismus v umění** : důsledky

- v umění - silná individualita má kladný efekt - e.g. požadavek . přírodu lze napodobit jen tam, kde je krásná, jinak ji musí umělec dotvářet a přetvářet
- tvůrčí umění = akt individua
- obecná pravda nesmí jít na úkor individuál. krásného
- individualita vysoce ceněna, tj. dušev. vlastnosti jednotlivce → více individuál. výrazu v plastice než v ANTICE
- zde ren. navazuje na pozice vydobyté umění GOTIKOU /snaha harmoniz. vyjádřit fyzic. i psychické snahy čl-ka/

• **hlavní představitelé ren. estet. teorie**

A) Leone Battista Alberti / -1472/

- všestranný, spisy ze všech možných oborů - Prvky malířství, Tři knihy o malířství
 - La statua (o sochařství)
 - Deset knih o stavitelství (o architektuře) - hlav. dílo
 - Ludi matematici - o měření hloubky jezer a moří aj.
- spojuje umění a vědu
- malba - technika kresby souvisí s - geometrií /perspektiva, optic. jehlany; zákl. kompoz. prvky: bod, linie, plocha/
 - anatomii /stanovil metodický postup malby figury od skeletu k drapérii/
- teorie barev - antic. učení o 4 živlech, zákl. barvy: červená, modrá, zelená, šedá = živly: oheň, vzduch, voda, země
- kontrasty černé a bílé → zachycení světla
- cvik, učení, pomůcky, přístroje
- »přátelství« barev zvyšuje půvab jejich skladu /ale nesmí se nadužívat zlatá/
- každá věc na světě může být zvládnuta studiem
- malířství těžší než sochařství, mal. je hlavní umění /to říká A., architekt!/
 - sochařství - učení o proporcích, ideál. míry článků lids. těla /55 údajů celkem/
 - 10 knih o stavitelství - promýšlí vztah tvarů a architektonic. prostoru
 - stanovuje zákony proporcí poměrů a průměrů /aritmet., geometric. a hudebního/
 - leccos z jeho zásad platné dodnes
- A's estetika nebyla novoplatonská, ale přirozená - soulad a harmonie je v dokonalosti přírody

B) Leonardo da Vinci /1452-1519/

- naprosto vším, čím se být dalo, nadto dokonale manuálně zručný
- ještě více než Alberti spíná vědu a umění
- věda, rozum → tvorba /matematika - vzor dokonalosti všem vědám a uměním/
- malířství = aplikovaná geometrie /perspektiva/ a optika
- umění > věda
- um. = vyšší stupeň lids. činnosti, jedinečné, nepřenositelné, nenapodobitelné (x věda)
- architektura ≠ umění, = malířství + matematika (geometrie) - a to jen plán, provedení už je jen hrubé řemeslo
- Traktát o malířství (Trattato della pittura) - nejslav. teoret. dílo, nezachov. v původ. podobě
- umění, má-li být výtvarným, se musí opírat o podrobnou věcnou znalost hmoty a života

- ale v praxi se Leonardo nebojí anatomic. deformace, k vyjádření výrazu, nálady
- hodnota umění - dle intenzity působení díla na smysly, hl. na ušlechtilost smyslů
- zrak - nejušlechtil. smysl → malířství nejnobilejší, > hudba i poezie /slov.obraz nepůs. tolik na smysly /
- sochařství hluboce pod nimi, řemeslo plné špíny, dělnická práce /Leonardo je aristokratický duch/

C) Albrecht Dürer / 1471 -1528 /

- němec. malíř a rytec
- široký pojem umění /každé řemeslo, schopnost je umění - podobně u Řeků pojem TECHNÉ /
- spojuje středověké představy s renesančními + postren. subjektivismem a relativismem
- nejvyšší krása je v Bohu, »rozptýlená krása« přírody a věcí jen odlesk boží krásy → umělec vidí kolem sebe jen »stopy« a »náznaky« pravé estet. tvorby
- fanaticky ale /tj. renesančně/ hledá ideál. normy, proporce (s pomocí matematiky) - pro figurál. celky i nejmen. detaily
- subjektivismus a relativismus /postrenes./ - nikdo nemůže přesně vědět, co je krása, znát pevná kritéria → dovoleno se odchýlit od ideál. proporcí
- všímá si i šerednosti, est. protipólu krásna
- krása je vzor své jednotné duchové prapříčiny ve formách různá, jevově bohatá
- šerednost - vzor svým různým materiál. příčinám zůstává stejná, nerozrůzněná

5. Estetika klasicismu 16. - 17. stol.

- objev Ameriky + rozvoj trhů → růst objemu výroby
- pozdní renesance a postrenesance → hl. oblast estetic. myšlení Francie
- experiment, indukce /např. tajné pitvy/ x staré aristotel. scholastice
- vynález knihtisku → rozšíření dialogu mezi humanistic. učenci
- zhruba 3 etapy franc. klasicist. estet.

- 1/ 16.století - seznamování se s antikou, shrnování materiálu
- 2/ 17. stol. - franc. klasicismus, přísně racionalistický - doba **Ludvíka XIV.**, aristokratismu, dvorské kultury
- 3/ 18. stol. - demokratizace kultury, požavadek citové, tvůrčí fantazie, bezprostřednosti /x 17.stol./

- racionalismus /2/ nejprve příznivce mezi šlechtou /pochopitelné/
- teprve v /3/ měšťanstvo - encyklopedisté - zasahuje do estet. - předchází dobu kritizují jako rokokový manýrismus
- /3/ - proti vyprazdňujícímu se, formalisticky uhlazenému aristokratismu požavadek pravdivosti a citu /**Rousseau**/

A/ 16. a 17.století

- **Plejáda** /2.pol. 16.stol/ - skupina fr. literátů - snaha o novou literaturu - programem zušlechtění jazyka - smíšením se slovy a obrazy staroklasické literatury - snaha povznést poezii - zaváděním nových žánrů - opět výpůjčky z antiky - rozporuplný výsledek - pokus o nové formy plodný, ale zušlechtování antikou násilné na národ. jazyku

Pierre RONSARD /1524 - 1585/ - v čele Pl., "nový Vergilius", psal lyriku /ještě dnes dobrá/ - slavný - vyjadřuje se k dobovým veřejným problémům - spíše živelně renesanční > klasicista - navazuje na novoplaton. humanismus - ale i první klasicista - v poezii pokus o teoret. výklad estet. norem - pravidla o řeči, verších, básnictví, hl. o uměl. řemesle - zásadní otázka FORMY - snad dle aristokratických potřeb vznikající šlechtu a dvora - elegance, dokon. forma slova i gesta ke vzájemnému styku - OBSAH - zákl. básnic. principem je FANTAZIE /ale pozděj. klasic. ji z poezie vyžene! - středověké, i požitkářská nedůvěra k rozumu - "Žádostivost po poznání v nás je jen hořká zkouška uložená člověku Bohem"

- **vznik AKADEMIE** /1663-1666/ - v době, kdy návrat "k pořádku" - odvrát od antic. výpůjček /slov a žánrů/ - požavadek jednoduché, "vnešené čistoty" slohu /prý to je antické - V: dobový omyl/ - odmítnutí FANTAZIE → ROZUM je průvodce k čistotě slohu, přísný řád, podrobený kritériu rozumu - rozum → umělec. tvorba i vkus → průnik abstraktního racionalismu do umění, až jazykové puritánství /brusičství, purismus/ po stránce formy, co do obsahu moralistní kriticismus - často jen slovíčkaření
- **vrcholí franc. tragédie - Corneill, Racin** - právě díky tlaku na čistotu, jednoduchost! - na druhé straně Moliere a La Fontaine se poněkud vymykají přísnému klasicismu
- jednota ideje a formy /aspoň v době vlády **Ludvíka XIV**/ - před a potom průnik citovosti, fantazijnosti - tendence bezprostřednosti výrazu /vlivy španěl., ital. a lidové umění/

• estetika

MALHERBE /1555-1628/ - nová klasic. škola - odpůrce Ronsarda a Plejády - stát. pokladníkem, i jako teoretik dost úřednický - těžkopádný básník - nenávidí antikvářství Plejády - snaha o purismus jazyka → u něj spíše chudoba jazyka > ryzost projevu - suchost, střízlivost, šablonovitost, strnulý formalismus /tím nahrazuje pompez. manýrismus a nádheru předtím/

- estetika - požavadek jaz. purismu a p. korektnosti díla /syžet a detaily námětu nemusí být ze skutečnosti, ale musí být pravděpodobné, co by se mohlo stát - později **Boileau** - *Le beau, c'est le vrai* / → omezení fantazie - M. netvoří novou estetiku, ale poráží starou - připravuje půdu pro hlav. franc. klasicistu Boileaua

Nicolas BOILEAU DESPRÉAUX - hlav. franc. klasicista - hl. dílo - verš. *L'art poetique* - zákoník franc. básníků až do 19.stol. - daleko větší vliv na um > est - spis o básnic. formách + historie franc. básnictví a definice bás. druhů

- zákl. est. principy • 1/ ROZUM - hlavní soudce vkusu, čistoty jazyka a morální zodpovědnosti /x např. **Leonardo** - um hodnotné samo pro sebe, že je krásné/ x NBD - v klasicismu se prosazuje opět socio-terapeutická

fkce um. - "morální síla" tehdejší společnosti - KRÁSNÉ = VZNEŠENÉ a to zase = jednoduché a prosté - um. i poezie a řečnictví - žádné malicherné ozdůbky -- vzorem budiž Vergilius - VZNEŠENÉ /KRÁSNÉ/ musí být PŘIROZENÉ - reakce x květnaté nabubřelosti, pompéznosti a efektnosti baroka - je to morálka, kázeň, řád - ještě tedy ne **Rousseau** - NBD: jednoduchost = příroda a metoda současně - právě jenom metoda umožňuje přirozené umění - jednoduchost klasis. formy ≠ primitivnost, naivita - naopak - přísný řád - um. dílo je to, kt. "jasně" viděno a adekvátně vyjádřeno → um. napodobením přírody, ale "výběrovým", kontrolovaným - příroda napřed podrobena soudu rozumu → pak se rozhodne., co se z ní vezme do um.díla - rozum rozděljuje také fkce vyjádření, aby odpovídaly skutečnosti - výběr takový, aby dílo srozumitelné - NBD hrdý na to, že jeho dílo srozumitelné všem (šlechtě/lidu, městu/vesnici) • 2/ PRAVDA - jen to, co je pravdivé, je krásné, jinak ne umění - opět ovšem specific. pojetí "pravdy" jako apriorně ukázněné přírody/přirozenosti - skuteč. příroda samozřejmě živelná, citová, nespoutaná x klasicis..kánon - x Malherbovi NBD není úzkoprsý - nezaměňuje est. pravidla za pravopis - ani moralista u něj nikdy větší > estetik - um. má sice sloužit morálce a výchově, ale musí to být vskutku umění, ne "učebnice"

- **Descartes** - největší franc. racionalista té doby; ne ovšem estetik - vzájemný vliv spíše nepřímo přes Port Royal - RD tehdy zakazován - Des's vliv obecně myšlenkový - striktně racionalistická pozice - 1618 napsal technicko-teoret. spis o hudbě *Compendium musicae*, ale jinak hl. vědec
 - estetika - ptá se filosoficky co je to krása? - a protože subjektivistou → subjektivní pojetí krásy - zkoumá schopnosti subjektu poznávat krásu - zkoumání krásy v krás. věcech předpokládá analýzu našich smyslů - vlastně RD poprvé v dějinách estet. zkoumá est. problémy PŘÍRODOVĚDECKY - empirickou analýzou smyslů - drah citových vzruchů + popis duševních pochodů - dvojí duše - ty výsledkem činnosti animální /nižší/ duše x vyšší duši /rozumové/ dané nám Bohem - smyslová krása smyslově, vnějškově podmíněná - ukazatelem K naše vnitřní smyslová libost, příjemný pocit → krása + libost u něj nerozlučné /MB: x **Kant** / - objektivně K /příjemné/ nic neznamená - určující vztah subjektu, našeho soudu k předmětu - nezáleží na tom, co K samo o sobě, ale na tom, jaký náš subjektiv. vztah k předmětu - est. libost závisí na (stavu) smysl. orgánu - smyslová duše podřízená rozumové → analýza smysl. K činností nižšího druhu - RD tedy rozhodně neredukuje K jen na intelektuálně jako ostatní klasic.
- **FONTENELLE** /1657 - 1757/ - spis. a kritik - korekce racionalist. klasicismu ještě v 17.stol. - chvíli tajemník Akademie - jednoduchost sama nemůže být estet. zhodnotitelná - k jednotě děje musí přistoupit bohatství zápletek - dílo = pestrý obraz v jednotném rámu - spíše antiklasický - následovníci a další autoři - přelom 17. a 18.stol. - **ST. EVREMOND** /1703+, *O tragedii antické a moderní* (1672); **LA MOTTE-HOUDARD** /1731+, *Úvahy o kritice* (1716)/
- systematik **BATTEUX**, myslitel **DUBOS** - *názorově* spíše 18.stol. - likvidace čistého racionalismu ve Francii - spíše pod vlivem Anglie > vlastní iniciativy - vliv etické školy /**Shaftesbury** akol./
- poznámka k BAROKU - nemá vlastní estetiku - tedy umění se rozchází tehdy s filosofií - estetikou - vědou o krásnu - v období slohu baroka vládne v estetice racionalismus /naprosto protichůdné!/

6. Estetika 18.století v západní Evropě

A/ Anglie 18.stol.
B/ Francie 18.stol.

A/ Anglie, Shaftesbury a jeho "etická" (vkusová) škola

- filos. předchůdci: F. **Bacon**, **Hobbes**
- BACON -3 zákl. dušev. potence: rozum-paměť-fantazie → 3 formy lids. poznání: věda-historie-poezie (tj. um.)
- poezie prostředkuje mezi historií a vědou, a z ní epika nejvíce historická
- HOBBS - fantazie hl. moment uměl. tvorby, ale jen ve spolupráci s rozumem /např. viz metafora/
- od 17.stol. vzniká postupně vlivem anglic. burž. revoluce nový typ bohatého, "svobodného" člověka, kt. má spoustu vol. času a není ale šlechtic - vzniká typ anglic. gentlemana /kalokagathos → uomo univerzale → gent./
- etický ideál člověka zde cele prosycen estetikou - největší zlo = nevkus
→ anglic. estetika tehdy - "etická" škola / vkusu - je to jedno, nerozlučně spojeno /**Shaftesbury** i **Hutcheson** i významní etikové/
- významně liberální, typ svobodného občana /x tehdejší Francii, kde absolutismus!/
- **Shaft.** : "nepotkal jsem Francouze, kt. by byl svobodný"
- viz i typy písemností - Franc. kodexy, učebnice, zákoníky, systémy, řády x Anglie - monografie, eseje /"pokusy, příspěvky, poznámky" k danému problému/
- konečně je to vidět i na poměrně klidném přerodu anglic. státu z feudál. → buržoazní stát /x divoké VFR/
- "vkus" - Anglie: naprosto v možnostech individuál. rozvoje osobnosti x Francie - vk. = zákon, předepr. dvorem
- Anglie - svoboda individua → subjektivnost vkusu, nedefinovatelnost, beprostřednost, historic. proměnlivost
- neznamena to lidovost vkusu, naopak - vkus se stává jedním z třídních dělítek
- masa je "hloupá" a "nekultivovaná", protože nemá dost vkusu
- také v etice rozdíly - Fr. - řád monarchie, spojený s předepraným vkusem x Anglie - jedinec opravdu hledá nový mravní kánon, když starý /renes., puritánský/ nedostačuje
- morálku nespojují s uměním formálně → hledání
- individualismus → urč. relativismus estet. norem
- cit a fantazie mají přednost, protože individuální x rozum společný /**Burke** a **Home** pod vlivem **Shakespeara**/
- angl. estetika → vliv na franc. encyklopedisty /**Did.**/ a **Rousseaua** - v Německu až na Kanta /**Shaftesbury**, **Hutch.**, **Home**/

• estetika

Anthony Ashley-Cooper, lord of **SHAFTESBURY** /1670-1713/ - zakladatel est. anglické školy 18.stol. - nebyli škola, hnutí, ale jednotlivci, spojovalo je poměrně málo, ale zato zásadní - opozice x klasic. racionalismu Francie - zákl. esteticko-etic. pojem: vnitřní harmonie - = vztah mezi jednotliv. vlastnostmi člověka - Francouzi: vášně třeba potlačit, smyslovost vůbec x Angličané : vášně nejdou potlačit → harmonizovat → harm. člověk → harm. společnost

- → vysvětlování K - **Addison**, **Shaft.**, **Hutcheson** i **Home** - opět návrat k aristotel. UNITAS MULTIPLEX
- jednota v rozmanitosti → rozhodující úloha pro exist. K = vztahy /nejen proporcí/ - nic K samo o sobě - důležité jen vztahy (vnější, vnitřní), podmínky
- K je pravdivé - Shaft. - ale ne jako u **Boileaua** - pro Angličany to znamená rozmanitost, pestrost, proměnlivost života - snad jistě i vliv **Shakespeara** /všichni teoretikové etic. školy jej obdivují jako génia/

HUTCHESON - považován v estet. za předchůdce **Herbartova** FORMALISMU - H. si považoval i Diderot - za hranicemi vůbec nejváženější - vyslovuje "co největší štěstí pro co největší počet lidí" /později **Benthamův** utilitarismus/ - spojuje **Augustina** s **Kantem** i **Herbartem** - líbí se ne jeden prvek o sobě, ale vztah /2 předstv atd./ - jednoduché vztahy = prvky krásna - líbí se všeobecně - složitější vztahy → vkus se různí - estet. souzení všudypřítomné /i u matem. pouček!/
• → estet. soud je nezávislý na naší vůli - čl. má 5 vnějších smyslů + 2 vnitřní - etický pro dobro a estetic. pro krásu - vkus - vjemy všech smyslů EVIDENTNÍ - není možné je zdůvodnit, ani to nepotřebují - nesmysl. ptát se proč je něco ošklivé atd. /≠ proč vidím něco modrého/ - et. i estet. smysl závislé tedy na 5 vnějších - není estet. hodnocení bez vnějších vjemů - vkus je jen smyslem, ne hlubší /složitější zvrstvennou dispozicí vnímatele -mezi 5 a 2 ovšem rozdíly - všechny sice vrozené a pěstovatelné, rozvíjitelné - ale 5 ne moc "vychovatelné", spíše z hl. části dané /x 2 - individuální osud/ → 5 vysoce intersubjektivní x 2 názorově diferentní, proměnlivé, subjektivnější, individuální - **Marx** mluví také o est. smyslu

čl. - ale naprosto jiné! (celková dispozice čl. - subjektu, nejen smysl. podmínka aktualizace estet. funkce O!) - Hutch. - empirie jasně ukazuje, že estet. soud v r o z e n ý → nezávislý na naší vůli (vůli se nepřesvědčím, co se mi líbí, prostě to už cítím) - přání zde nepomohou - vkus je nepodplatitelný - vůle může jen potlačit, lhát, ale ne změnit - **V**: pravda, ale i vkus se mění (nebo může změnit) - také snobové mají silnou vůli - absolutnost vkusového soudu možno vysvětlit i **mukařovsky** - dialektikou estet. funkce - normy a hodnoty

• PRINCIP JEDNOTY v ROZMANITOSTI - poprvé důsledně formální kategorie /**Arist.** - obsahová - **Augustin** - obsahově-formální / - pokus o analytic.-logický důkaz UNITAS MULTIPLEX - Hut. zkoumá tento princip na geometric. tvarech - při stejném stupni jednoty a různ. stupni rozmanitosti /rozmanitost = počet prvků tvaru, jednota = jejich stejnost/ - esteticky > pravidelný šestiúhelník > čtverec - obec. pravidlo: při stejné míře jednoty pokud z více prvků útvar hodnocen est. více /a obráceně - čím více jednoty u stej. stupně rozmanitosti → tím krásnější O/ - **V**: je to jen na abstrak. objektech, kt. větš. est. nehodnotíme + Hut's subjektivní hodnocení

- další autoři spíše o umění > est.

- **Shakespeare** → akcent. cit a fantazii /hl. **Burke, Home**/ - rozum - objektiv, společ. x cit - **INDIVIDUALISMUS**

- poslední rys - **DEISMUS** - vznešeno spojeno s Bohem /**Addison, Burke**/ nebo přírody (K přírody) s B.

- také u **Younga** jen krůček od koncepce geniality k mystice; náb. a um. spojeno u **Ruskina** /dědic **Shaftesburyho**/

Edward YOUNG /1683 - 1765/ - Myšlenky o originálním díle /1759/ - novověká, romant. koncepce talentu a geniality → kult génů a umělců - um-gén. mimo masu /byť všichni jsme malí gén./ - hl. znak gen. = novost, originalita, nenapodobitelnost, odlišnost - současníci žasnou - gen. pramení v rozumu, ale hl. ve fantazii a citovou dynamikou tvůrce - přes **Th. Carlyla** /individualismus, platí o všech velikánech, nejen um./ → vliv na **F.X. Šaldu**

ADDISON /1672 - 1719/- nejvíc spjat s praxí - kritik, žurnalista, vydavatel art časopisu - "O vkusu" /1712/ - totéž - um. = neodvozenost - 3 hl. požadavky um. díla:

1/ vznešenost pro potěšení rozumu

2/ novost pro duševní občerstvení a pro obrazotvornost /um. má vidět dosud neviděné atd./

3/ krása

→ hodnocení básníků - **Homér** 1, **Vergilius** 3, **Ovidius** 2 /překvapení a novost/, **Milton** má všechno

BURKE /1730 - 1797/ - k stáru konzerv. politik - v mládí spis o krásnu a vznešenu /1756/ • proti symetrii v um. - K = krása přírody - její nepravidelnost krásná sama od sebe - zpravidelnění např. louky zahradníkem → ohyzné - krása přírody /lidí, zvířat, rostlin/ nezávisí na úměrnosti, pravidelnosti proporcí - viz také rozdíl anglic. x franc. parku = rozdíl angl. a franc. estetik 17. a poč. 18.stol. • - analyzuje vztah K - vznešeno /V/ - jsou v naprostém protikladu (viz dále) - psychologické řešení - indiv. i s ohledem na společ. vztahy /abstraktně chápané/ - analýza pocitů - větší sílu poc. záporné - zdroj V-ho a naopak - V budí hrůzu - nižší formy V - obdiv, uctívání, střeh vůči úleku - temno moc, síla - úděsně V - reflekt. subjekt je nicotný v porovnání s V → reakce: pocit prázdnoty, osamělosti, mlčení - 2.zdroj V: velikost /i nekoneč./, obtížnost, přebytek a tedy i ostré světlo, barva, kontrasty, náhlá přerušování aj. - x K - neurčeno proporcemi ani užitečností, ani dokonalostí ani ctností /dobrem/ - ale určeno MALOSTÍ, drobností - často označ. krásné věci diminutivy, HLADKOSTÍ, PLYNULOSTÍ změn /oblostí/ a NEŽNOSTÍ - opak robustního vznešeného - půvab = K v chování a pohybu, if + pravidelnost → K → ozdobné.

HOME /1696 - 1782/ - skot. učenec - "Elements of criticism" /1762/ - hledá příčiny estet. zálib - přesunuje K zcela do SUBJEKTU - nejde o objektivní K /K samo o sobě/, ale co vzbuzuje v individu u city K- pravidelnost, řád a jednoduchost nemusí vždy vzbudit pocit K - často K nedoprovázejí - H. podle **Descarta** psychologicky vykládá estet. pravidla - analýza problému dramatu - x **Rousseauovi** tvrdí - d. kladně působí na morálku, protože vzbuzuje soucit a nejlépe jím poznáme lids. duši = **Shakes.** velkým znalcem lids. duše > běžní filos.

HOGARTH /1697 - 1764/ - malíř - kniha "Analysis of Beauty" /1745/ - technicko-historic. postřehy - také formulace myšlenky o LINII KRÁSY /mírné vlnovce/ - spojuje jednotu, pravidelnost /opakující se vlnění/, i různost /stálou, ale lahodně plynulou změnu směru/ - **V**: dnes bráno jako naivní - pojem K proto pojmem, že nelze ztotožnit s konkrét. představou ani konkr. tvarem

HUME /+ 1776/ - 2 eseje - "O standardním vkusu" a "O tragedii" /oba 1757/ - OSV : věren svému noetic. subjekt. - skepsi - není K ve věcech, ale jen v naší mysli, kt. o nich uvažuje - vkus a mínění o um. čistě subjektivní - univerzál. principy v um. ospravedlněny jen jistou uniformitou lidské povahy - to vysvětluje i protiklad. názory z historie um. a estet. atd. - OT : tragedie nemá budit cit /nemocnice by byla nejzábav. místo n světě/ - v t. je příjem. pocit z napodobení /zobrazení/ a nepříjemný z bolesti - tak, jako nepřítje. žárlivost znásobuje kladný pocit lásky, ta, k i zde podřízená nelibost z bolesti umocňuje dominantní kladný požitek

B/ Francouzská estetika 18.stol.

- 3 proudy 1/ speciál. estetikové BATTEUX, DUBOS
2/ osvícenci - VOLTAIRE, MONTESQUIEU - oba jen okrajově, spíše filos. a historie, u V i um
3/ encyklopedisté - DIDEROT

a ROUSSEAU /vrchol fr. estet. 18.stol./

1/ speciál. estetikové BATTEUX, DUBOS

Charles BATTEUX /1715-80/ - echo racionalismu /důklad. systematik/, teoret. přechod k rokoku, to /dle V/ = otevřenější vývoj. stupeň klasicismus - 2 body • otázka vztahu přírody / um - um. = napodobení př., ale ne otrocké - příroda = učitel, umělec žák - učí se od ní, ale převyší ji → vznikne dílo, obraz, dokonalejší modelu - um. má právo přizdobovat př., tam kde ona sama není dost - dodávat K prvky - CH.B. je estetik rokoka - dekorativního stylu - antic. náměty, idealizování, okrašlování skutečnosti /např. **Poussin**/ = společ. rysy klasicismu i rok., také obřadná estetič • klasifikace um. - jedna z prvních v novověku :

- 1/ dle užitku -mechanická / krásná / ornamentální (zkrášlovací) = (užitečná / zábavná / oboje současně)
- 2/ dle smyslu, k němuž se um. obrací /sluch atd./
- 3/ dle obsahu a sociologic. rozlišení + dle námětu druhu / žánru
 - um. o bozích (např. opery)
 - o králích a urozených /tragedie/
 - o měšťanech /komedie/
 - o selském lidu /pastorely/
 - o zvířatech /bajky/

- platí nejen na divadlo a lit., ale i na výtvarné um. a tanec /řečnic. a architekt. nepovažuje B. za um./

Jean Baptiste DUBOS /1670 - 1742/ - otevřený protiklasicista, v podstatě vyjadřuje i názory lidov. masy - žil za uvolněné doby regenta Filipa Orleánského • podstata umění je v zábavě a vzrušení - lidský duch se neustále potřebuje zaměstnávat, je agilní, chce být vzrušený - život a mechanická práce to poskytují málokdy → um. dodává umělé vzrušení - potravu ducha - měřítka hodnoty díla = jeho vzrušivost a napínavost - uvolnění, zábava, pestrost, rozmanitost - býčí zápasy, gladiátor. zápasy, maškarní atd. = umění - skuteč. životní zápas větší "divadlo" než skutečné divadel. drama - ve 20.stol. u nás avantgarda: **Teige** - Devětsil - cirkus, varieté, sport nadřadit > staré a "přežití" formy - drama, operu atd. • psycholog. výklad um. - /1. **Arist.**, 2. **Descartes**/ -

- a) zdůrazňuje cit - šestý smysl, logic. analýza jej nemůže nahradit - estet. zážitek dán cit. pohybem, vzrušením
- b) genialita - schopnost od přírody, ale potřebuje pěstění, je schopna vývoje = víc > všechna pravidla klasicistů

- filosofie se nemá vměšovat do um. /ztráta zábavnosti/ - talent potřebuje podmínky /morální, politic., fyzické/ - později **Hippolyt TAINÉ**

2/ osvícenci - VOLTAIRE, MONTESQUIEU

MONTESQUIEU /+1755/ - "Esej o vkusu" (pro Encyklopedii) - vkus = zvláštní vztah čl. k věci - v klad. případě skýtá specif. potěšení - dáváme mu přednost i kdyby bylo v rozporu s pravdou - vkus (potěšení) > nepravděpodobnost /**Ch.W. Gluck** to ale pak vymýtil/ - vkus individuální - um. dává obec. pravidla - vkus povoluje výjimky /později **Guyau**/ - um. = spojení rozumu + vkusu

VOLTAIRE /Francois-Marie AROUET/ /1694 - 1778/ - nejvliv. filosof svého století - není estetik - opoziční postoj proti historii, historismu, "uznávaným" veličinám - **Homér** < doba Ludvíka XIV a **Boileaua** - útočí v rámci své komparace umění na **Shakespeara** jako na vulgárního a absurdnost něk. částí jeho dramát /+ kritika porušování zákona 3 jednot/ - taky na **Miltona** - vkus - Vol. je relativista, ale ne úplný - = pohotové rozpoznání krásy mezi vadami a vad mezi krásami - je proti baroku, Orientu (pompéznosti, mnohomluvnosti) - chce jemnost, kultivovanost - vliv anglic. estet. z pobytu v mládí v Angl. - poezii /její vkusnost/ hodnotí překladem do prózy

/dobrý verš má jasnost nejlepší prózy/ - ale váží si eufonie, zvuku verše - také národnost a společnost hrají roli - skutečně internacionál. umění musí být oblíbeno všude, nejen někde → špan. a anglic./de Vega, Shakespeare/ není intern., ale franc. ano

3/ encyklopedisté - DIDEROT

Denis DIDEROT /1713 - 84/ - metaf. materialista, mechanismu ale moc nemá - iniciátor a duše Encyklopedie - estet. hesla v Enc. - dramata, diskusní romány - mluvčí 3.stavu, buržoazie, není poroto čistý osvícen. racionalista - vyžaduje v um. a vkusu opravdovost, temperament, emfazi, vnitřní citový zájem - ale vyžaduje i racion. prvky tvorby • dynamický emocionalista v teorii um. - tvorba i literatura má být patetická, citové vytržení, nepokoj, nespavost, spontánní - nejvíce dojíká život sám → um. má být co nejdokonalejší napodobení, vystříhat se nepravděpodobnosti - D: brojí x konvenci dramat. času /hodně příhod za kratší čas než ve skuteč./, nepřirozenosti gest, řeči - malířství, sochařství - naturalistická věrnost a zároveň krásná - i ošklivé může um. učinit krásným, krásnou formou - váží si antic. národů ne pro kultivovanost, ale pro živelnost, divokost x 18.stol. Francie - poetika života přímo úměrná necivilizovanosti, neuhlazenosti - látka um. nemůže být uhlazená /tj. nejde to, ne příkaz, zákaz/ - barbaři spontánnější v citech a jednání → více a lepšího umění /Židé > Řekové > Římané > Francouzi atd./ - óda - chce nejvíce ohně → už dávno se neskládá, není divu, doba přejemnělá - D. si váží anglic. autora sentiment. románů **Richardsona** - a taky ital. dramatic. pantomimy - dokonce i **Shakespeare** jej uspokojuje /vášeň a cit, mluva pro ně musí být drsná, prostá/ • asociace, přidružené představy, kt. dílo vzbudí /asi vliv **Huma** / as. = obecně estet. faktor - um. má i noetickou fkei - požitek z bohatství představ → požitek intelektuální - čím více asociací → tím hodnotnější dílo → uměl. obsah má nevyčerpatelný obsah - → úloha subjektu zde rozhoduje - **V**: ovšem D's dokonalá shoda obraz-model → možné omezení asociací • **K** - záležitost vztahů, poměru částí v um. díle /RAPPORTS/ : vliv Angličanů - u D. jsou to ale uvnitř formy vztahy obsahové /tj. asociací/ • teorie jazyka - systém znaků - původ. jazyk nekonvenční, imaginativní, poetický → dnes tendence k fixaci, ztrátě rudimentární citové báze → poezie má obnovit - p. je emblémem - mnohovýznamovost - jasnost dobrá pro přesvědčování, ale nedojme - básník má být temný /mluvit o věčnosti, nekonečnu atd./ - je tu korkece D's příliš mechanického modelu um- nápodoba /kritiz. pro to i **Goethem**/ • koncepce vnitřního modelu - idealizace přírody v umělci - nejde o ni samu, jako o její velikost atd. • biologická fkčnost - **K** - nejkrásnější u muže, ženy vrcholná schopnost, kt. se ale ještě neprojevila /žena před dětmi nejlépe schopna rodit, dokonalého žití schopna mladý člověk, kt. ještě nežil atd./ - vnitřní model prý = narůstání idealismu u starého D. - viz herecký paradox - herec má 3 vzory - aktuál. skuteč. čl. / postava z básněná autorem / postava v mysli herce - D: herec má sledovat tu 3. model, ale neidentifikovat se se svou rolí - D: zavrhuje tragikomedii /nepřirozený žánr, např. zazlívá **Shakespeareovi**, ale jinak ho má rádší než **Voltaire**/ - existuje tzv. domácí tragedie, tj. netradičně lidé z "obyčej. povolání"- vrchol trag. franc. trag. - **Racine** • smysly = pramen poznání - schází-li urč. smysl → změna charakteru poznání - platí i pro uměl. poznání

Jean Jacques ROUSSEAU /172 - 1778/ - dovršení estet. bezprostřednosti a citu - demokrat, ale i ideová opora nejrevoluč. mas VFR - jakobínů - protože s lidem → konzervativní prvky - např. proti ateismu - prý cynický, aristokratický - záporně vidí rozum, kulturu, vzdělání - chce návrat k přírodě - upřímná citovost a přirozená výchova člověka → estetika a fil. um. • um. = součást civilizace, zkazilo člověka, od přírody dobrého - R. nesnáší soudobé rokoko (vnější efekt, pozlátka, je to rafinovanost kultury) - požadavek oproštění mravů → opr. umění - um. má být bezprostřední, prosté - boj proti scholastic. knihomolství, x "prázdnému" studiu jazyků - příroda je nejlepší učitelka klasiků • neuznává drama - komedie = pitvoření, čím lepší, tím víc škodí - tragedie = zdroj egoismu - neštěstí někoho jiného → uspokojení diváka • um. má být citové, emocionální - cit je nejmocnější přírod. síla - jedině on může obrodit literaturu a um. • R. byl prozaik a hudebník /skládal - hudba výraz citu (výr. citu je melodie) - jednoduchost, až primitivnost > harmonie → kritik franc. hudby (harmonie), chválí ital. a německou za melodičnost/ - opera "Vesnický prorok" - ve sporu s **Rameauem**

7. Osvícenská estetika 17. - 18. stol. v Německu

- a) Starší osvícenci a Baumgarten
- b) Od Baumgartena k Winckelmannovi
- c) Winckelmann a Lessing

A/ Starší osvícenci a Baumgarten

- v 18.stol. poprvé Německo výrazně v estetice do popředí - vlastně zde vzniká EST jako samost. věda
- hegemonie Něm. až do pol. 19.stol. /klasická idealist. fil; romantikové a **Hegel**/
- ještě v 17.stol. rozdrobenost do knížectví, přežitky feudalismu, středověku, masové procesy x čarodějnicím
- snahy tuto politicko-hospodář. situaci změnit aspoň v um. a filos. /skladatelé, fil., atd. / → fil. systémy, um. syntézy
- rozdrobené Německo přebírá horlivě osvícenství, na druhé straně silná nábožen. reakce x vědě, svobodě víry atd.
- v politice revoluční rok až 1848 - ale v um. panuje svoboda ducha /+ spekulace, fantazie aj./ celé 18.st. a pol. 19
- ve vědách spíše natur-filosofie - odtržená od skuteč. přírod. vědy, spekulativní výklad → IDEALISMUS
- **V**: o to ale menší mechanicismus, vlastní materialismu Angličanů a Francouzů /včetně jejich deismu/

LEIBNIZ /1646 - 1716/ - asi počátek novověk. něm. estetiky - polyhistor - fil.: objektivní idealista - monády (duševní atomy) - předzjednaná harmonie /místo kauzality/ - gnoseol. racionalista - racionál. teologie - rozumem obhájit víru, nejlepší tento stvořený svět a Boha → • estetika - K spojena s dokonalostí /dále viz **Wolff** a vůbec něm. osvícenství/ - harmonie, mnohotvárnost ovládaná jedním účelem - účelnost - vztah dobra a zla - cit = jen zatměný rozum, nezřetelné, méně jasné poznání /dále **Wolff** → **Baumgarten**/ - K v umění - požaduje CLARITAS, VERITAS, ELEGANTIA /skoro tomistické, tj. spojení teologie a est./ - hudba jevíce to vyjadřuje, řád, a zákony → nejvíce nás těší

Christian WOLFF /+ 1754/ - oficiál. filos., systematik, racionalista - um - živelnost, dokonalost / = souhlas mnohého/ - podstata, úkol um. 1/ zřetel. vyjádření K /tj. dokonalosti/ - 2/ vyjádřit živý osobní prožitek na naměť účastna naše vůle - **Leibniz** 1/ rozum 2/ cit - **Wolff** - 1/, 2/ + 3/ vůle

Alexander Gottlieb BAUMGARTEN /1714-1762/ - estetik specialista - zaklad. estetiky jako samost. vědecké disciplíny - spisy: "Meditationes de nonnullis ad poema pertinentibus" /1735/ , "Aesthetica" /1750-58/ - vychází z **Leib.** a **Wolffa** - cit je poznáním - nejasným a zmateným /x rozumu/ - ale to je kladný rys! - svébytné - samostatná hodnota - poetičnost, půvab, krása - není to nižší stupeň jako u **Leibnize** -

- 1/ ROZUM, filosofie - cílem PRAVDA - noetikou zde LOGIKA
- 2/ CIT, umění - cílem KRÁSA - vědou o citu ESTETIKA

- EST = korelát a partner LOGIKY - estetické nelze vyčerpat a rozebrat beze zbytku logickým - konfuční umělec. představa a splývavost není NESPRÁVNÁ, ale JINÁ než zřetelná a jasný pojem - ten zas není a nemůže být poetickým, estetickým - k poezii patří nutně senzitivní představy - nejsou jen smyslové - spojeny s city, vášněmi, touhami čl. - hl. věc v poezii - důraz na cit /AFFECTUS MOVERE EST POETICUM/ - pokud obraz nedojímá, je jen hra, ješitnost autora - "zřetelné" představy - pojmy, - bez citu, bez osobního hodnocení - když pojem spojen s hodnocením /dobrý, zlý/ už je to konfuze, citové - předmětem um. a est. - **Baum.**: "konfuční" = bohatý na obsah, obsažný - **V**: citové poznání neexistuje /Baum užívá nespráv. terminologii/, ale jinak vyjádřil skutečnost, že um. dílo mnohotvárné, nevyjádřitelně obsahově a výrazově bohaté - neredukovatelné na logic. soudy /nutně konečné co do počtu a jednoznačné/ - i dnes: logika nepoetická, každá báseň /i klasická/ "konfuční" - **Baum.** čelí obvinění konfučnosti, nejasnosti umění - rozlišuje CLARITAS /jasnost celku/ a DISTINCTIO /zřetelnost částí/ - um. dílo má CLARITAS, ale ne DISTINCTIO → básník nesmí zdůvodňovat všechno, kdejaký detail - hl. žádný polopatismus - třeba metafor, hyperbol, nadsázky aj.

- CLARITAS a/ intenzivní (logická) b/ extenzivní (estetická) → K = CONFUSUM ET EXTENSIVE CLARUM - Baum. rozlišuje také est. pravdivost x "předmětnou správnost" - obraz má vždycky nutně odchylky od modelu, lzetak omluvit i idealizaci skutečnosti - příroda sama - její vývoj - tvorba Boha - umělec má zobrazit ji, ne přírodu samu

- vliv na celou další němec. est.: **Zimmermann**, **Schassler**, **Kant** /bezpojmovost K/, Hegel - est. = nezřetelné, splývavé - K = nedosti jasné, matné záření ideje, obsahu - není ve své smyslové a konkrétní formě zcela adekvátní podstatě ideje

B/ Od Baumgartena k Winckelmannovi

- po Baum. celá plejáda tehdy vlivných, dnes druhořadých estet. :

G.F. MEIER /1718-77/ - žák **B's**, systematik, schematic - u něj začíná důraz na samost. um x přírodě - vrcholí to u **Winckelmann** - vnitř. uměl. záměr stejně důlež. jako přírod. model - K prýští z duše, ne z př. samotné • analyzuje VZNEŠENO - sociolog. typizace - V. královské / aristokratické / měšťanské aj. • vztah K - pravda - jejich city se omezují - um. = um. jen ve spojení a vyjádření obou těchto citů

Moses MENDELSSOHN /+ 1786/ - umělec dodává př. dokonalost - podstat. um. = smyslově dokonalá reprezentace - um. se více blíží ideál. K > příroda - um's subjekt má být v díle vyjádřen

Johann Georg SULZER /1720-79/ - **Wolff's** žák - 1771 přehled o soudobé estetice "*Allgemeine Theorie der schönen Künste*" - účel um. - buzení citu pro dobro a pravdu a vnitřní štěstí člověka - um. zušlechťuje smysly /i smyslnot/, vyhcoává, obsahuje etiku i estetiku - est. ideál plodem uměl's fantazie, ne výběru přírod. fakt - S. diferencuje K - "hezké" = druh K, není nutně spojeno s dokonalostí

Rafael MENGES /+ 1779/ - spis "*Úvahy o kráse a vkusu v malířství*" - i příroda má duši - tou je K - um. předstihne př. co do K - um = vítězstvím ducha > hmotou

Friedrich HAGEDORN /+ 1754/

něm. est. se vzdaluje víc a víc naturalismu.

C/ Winckelmann a Lessing

J. J. WINCKELMANN /1717 - 1768/ - vrchol idealismu v něm. est. před **Kantem** - permanentně nadšen antic. uměním a K přírody - vzlet k "ideálům" - vliv na: **Lessing, Herder, Goethe, Schiller** - jako knihovník šlechty pobyl dlouhá léta v Itálii, Římě - v Německu a za Alpami prý II.renesance - "řecká" /ta předtím "latinská"/ - proti rokokové vyumělkovanosti a frivolitě, "parukovým" šosákům - spisy: "*Gedanken ueber die Nachahmung der griechischen Kunstwerke in der Malerei und Bildhauerkunst*" a "*Versuch einer Allegorie*"

- estetický ideál - hl. pojem jeho est. - opak **Platona** - pro **W.** konkrétní, nejvyšší možná krása "figury" /člověka, nejdokonalějšího tvora přírody/ - uměl. ji tvoří ve své fantazii, vnitřním zřením - obdiv k přírodě, nevysychající pramen K - um. ale není napodobení př. - est. id. = projev subjektivního pojetí um. - um. tvoří pomocí jeho vyšší skutečnost > přírodu - není to individuální subjektivismus, ale všeobecně lidsky platný ideál → chápe uměl. hodnoty až strnule konzerv. - **W.**: není věčný ideál, ale doby, epochy, země mají své nejvyšší ideály - nejméně urč. kodex estet. norem, závazný pro uměl. dané doby /později náš **Mukařovský** - ten kodex vždy nějak porušován/
- K je božského původu, nadčasová, nejvyšší K je od Boha - ideál., pravá um. K /x smyslové K přírody, lidské/ = K vznešená, božská - idealizace = cesta k obecnému - žádné obrázky ze všedního života jako Holanďané -

- podmínky idealizace

- 1/ krása modelu / **Murillův** "Žebrák" nemůže být um. krásný, předmět obr. odpudivý/ - um. K ≠ charakteristické /platí ve výtvar. i liter. um/
- 2/ krása kontury /společ. plasticity i malířství - lze se jí naučit jen u Řeků, ne z přírody/ - ušlechtilá kontura = hranice, předěl, odlišuje plné x překypělé /überflüssig/ → **Michelangelo** více ideálu blíže > **Rubens** -někdy K draperie /jiné náměty/ - K kontury rozhoduje o držení těla /Haltung/ - elipsa nejbliže linii K z geom. útvarů - na čl. nic kruhové, i Řekové dělali vázy eliptické - v elipse ukryta vnitřní dynamika kruhu měnícího neustále svůj střed -
- 3 / vyrovnávání protikladů - ideál. K se o to neustále snaží /viz řec. mytologie, např. bohové - spojují sílu i oudrost atd. - také hermafrodité - tendence ke zrušení protikladů, rozdílů pohlaví/
- 4 / spojení K a výrazu jako konflikt i doplnění - nejdůležitější podmínka ideál. K - K bez výrazu je prázdná, nevýznamná - výraz bez K nepřijemný, ošklivý - **W.**: obojí má být klidné, harmonické, výraz takové K pouze obecný, druhový, všeobecně lidský - K má být prosta dramatičnosti, emfáze, konfliktnosti → formalismus,

tvárová K - svrchovaná K - nevýrazná - tvar krásné postavy je právě jen harmonic. tvarem, nenáležejí individuu, urč. osobě, citu - K jako voda - zdravější tím, čím méně chuti - požadavek bezvýraznosti K ve shodě s "obsahem" jenom v jednom případě - ušlechtilá vznešenost a tzv. "stille Grösse" /tichá velikost/, nebo aspoň přirozená nenucenost → skutečný ideál - olympské náměty - vznešený klid lze zobrazit jen v obraze božstev

- ideál emancipován od citu a individuál. zabarvení - ale ne od myšlenky - uměl. má myslet, snoubit krásu s rozumem /viz i **Baudelaire**/ → co nejvíc alegorie - aleg. = všeobecná řeč umělce - v K díla vidíme vznešenou myšlenku, je to konkrétně smyslové naplnění myšlenky
- alegorii pomáhá hl. mytologie • vztah uměl. druhů - plastika > malířství, liter. • malířství - barva podřízena, nesamostatná - sděluje význam - barva vystihuje přírodu kolísavě, subjektivně - x K a pravda linie kresby - **OBJEKTIVNÍ** - barva ožívá jen skrze tvar a linii, neschopna nést vlastní význam
- důraz na ideál (možná rekompence za smyslovost a vitálnost v um. u W) → velký vliv na tehdejší mladé Němce - W. byl přímo fyzilogicky senzitivní, až moc - upadl při pohledu na nevkusné Alpy a ledovce do mdlob - snad až od života odtržené estétství - exaltovaný neoplatonismus - kritika v Německu - pojmy "Schögeist" /krasoduch/ a "Schögeisterei" /estétství/
- pokyny umělcům k tvorbě
- W. ještě významnější pro historii um. > est. - skutečný první historik umění - historie není jen kronika uměl. vývoje - dějiny umění v antice /1764/ - paralela vývoje um. antiky a lids. života - AU - velký sloh raného období - "K" Periklovy epochy - epocha imitace vrcholu - úpadek v helenistické manýře - vidí Řeky jen apollinsky - nejvíce blízko ideálu K - je jenom jedno pravé um. - helénské - W. rozebírá podmínky - později **Taine** - **W** → umělec nemá napodobovat přírodu, ale Řeky /ti nejbliže ideálu/ - ideálu nelze dosáhnout, jen se mu přiblížit - žádná soudobá témata, přírodnost - rokoko ale právě antic. náměty tehdy diskreditovalo, byli jich už syti /V: našťásti pro umění/ - **W**: reakční, konzervativní názory, normativismus - W: ideál staticky neměnný → lze stanovit jednou pro vždy věčné normy proprací lids. těla atd.

Gotthold Ephraim LESSING /1729-81/ - první novodobý umělec. kritik - zakladatel něm. vzdělanosti a kultury, modern. něm. literatury, dramatu - bojoval za národní charakter a nezávislost na franc. vzorech - filosof - spinozista ke konci života; archeolog, teolog, svobodný zednář, estetik a teoretik umění - jeho estet. dramatu hodně odlišná od teoretizování o výtvarném umění

- hl. spis /jnak příležitostné, menší práce/ "Laokoon oder über die Grenzen der Mnalerei und der Poesie" /1766/
- věnován **Winckelmannovi** • L's est. idealistická, hodně winckelmanovská - **Nejedlý** : l'art pour l'artismus (K > výraz a pravdivost; příroda se nemá napodobovat, K = jediný účel um.) - L. se těžko hodnotí, protože jinou pozici na výtvar.um. x liter. a drama • Laokoon - podnítil klasifikaci umění - jaký rozdíl mezi malířstvím - poezií? - hodně rozdílů → Less. jako by byl dvoujím estetik, malířství a sloves. um.
- Laokoon - **Winckelmann** tvrdil, že Laokoon /sousoší/ nevyjadřuje skuteč. bolest, ale Stille Grösse - klidnou a velkou duši - nekřičí, vydává jen tichý sten - Less. - to ale není rysem celého řec. umění, jen zákonitost malířství jak druhu, jedno jestli řecké nebo jiné um. - jinak všude v řec. umění /tj. slovesném/ extrémny jsou - **V**: omyl, Laokoon je naturalistický, až barokní, ale o to nejde
- sochařství a malířství - úkolem zobrazovat K - fyzickou - výraz zde na překážku, musí být potlačen /obětování Ifigenie - Agamemnon ukrývá svou tvář/ x poezie - nepříjemný výraz nevádí, není obrazný, vizuální, ale znakový, slova → lze věrně vyličit takto cokoliv → v poezii připouští ošklivost /předmětu zobrazení/ u líčení komického / hrozného - Less - SCHÖN - SCHAUEN /dívat se/ - ve vizuál um. platí principy harmonic. formální K - K jediný účel tohoto druhu um. - ani draperie /šaty - věc potřeby/ není připuštěna - historické malířství - jen jako cvičení v kompozici - krajinářství - jen věc oka a ruky, ne pro génie - neživá příroda v sobě nemůže nést nic "ideálního" - nejvyšší těles. K jen v člověku, právě kvůli ideálu - čistá fyzic. K at' je zachována - individuál. lids. osud odstraněn - **V**: abstrakce od lids. kvalit a tím od ideálů /tj. **Winckelmann**/
- další linie rozlišení - lineárnost / juxtapozičnost zobrazení jevů v um.

- 1/ juxt. - těla /tělesa/ - jejich viditelné vlastnosti vlastním předm. malířství
- 2/ následnost jevů - děje, akce - předmětem poezie

- ale je to spojené -těla existují v prostoru a času /tj. mění se/ - podobně děje souvisejí s věcmi → malířství může děje naznačit skrze těla a poezie naznačit těla a předměty skrze děje - které ale? - malířství pro děj - nejpříznivější okamžiky děje, z nichž nejlépe vyplývá, jak to, co předcházelo, tak to, co bude následovat /meč nad hlavou, ne už v pohybu!/= poezie - takovou vlastnost, kt. nejlépe podnítl smyslový obraz těla u čtenáře
- problém čistoty uměl. druhu - malířství se musí zříct alegorie /x **Winckelmannovi**/ i historie. žánru /vpád malíře do říše básnickovy je nevkusný = nevkus. je i enumerativnost deskripce v literatuře/
 - dodnes aktuální; Less. není moc důsledný - až na hluboký příkop malířství - liter. je nedůsledný uvnitř /problémy malířství demonstuje na plastice atd. - a co divadlo? - tam je ošklivost aj. vidět - byt' řazeno k liter./
- Less. neměl smysl pro malířství jako barevnou kompozici
- dále podává úplnou klasifikaci um. - kritéria
 - 1/ současnost, následnost
 - 2/ přirozené / umělé (libovolné) prostředky - "znaky" (Zeichen)
 - výtvar. um. (př.); hudba a poezie (tóny, slova - umělé)
 - dramatický dialog - slova se mění na přiroz. prostředek umělých postav
 - jazyk přiroz. prostředek pokud spojen s gesty a výrazem tváře jako ve skuteč. životě
 - nejdokonalejší spojení - přiroz. a uměl. posloupná (zpěv) / umělá posloupná /viditel. i slyšitel./ (básnictví, pantomima)
 - nedokonalé spojení - následná s posloupnými /viz výše - žádná alegorie, historie v malířství atd./
- teorie dramatu - více realistická, o společen. fci umění - Less. totiž sám v této oblasti tvůrce - psal dramata -
 - 1/ chce vytvořit národní němec. divadlo → útok na franc. drama x hájí **Shakespeara** - vliv **Winckelmann** - také rád řec. umění - Francouzi /klasicis./ nepochopili podstatu antic. dramatu - hl. **Aristotela** /Poetiku/ - **Aris.** mistrem nad mistry - je to mustr - lze podle něj vylepšit cokoliv /**Cornelle** aj./
 - 2/ génus nemusí znát všechna školácká pravidla - důraz na logiku děje a akcí v dramatu -žádný zázrak, žádné neosvětlené situace - tragedie není jen přetlumponá historie - v his. totiž mnoho neosvětleného - dramatik musí znát vnitřní organizaci svého syžetu - velké dílo ale nemusí zapadat do škatulek žánrů - hybrid je mu milejší než **Racin** atd.
 - 3/ otázka KATARZE - **Aristoteles** může být vyložen:
 1. zbavujeme se afektů
 2. otužujeme se vůči nim
 3. probouzíme je v sobě
- Less: očištění = VÁŠEŇ → CTNOST, návrat do normálu vlastnosti (transformace) - kdo má hodně soucitu, bázně, učí se mít jich méně, ti co málo, zase více - tragedie = mravní škola - všechna literatura nás musí zdokonalovat - soucit s hrdiny tragedie u Less. **FILANTROPICKÝ** /**Corneillovi** hrdinové nebudí soucit, vznešený osud - závidíme, ale nesoucíme/ →
- smysl divadla - soucíme s lidmi v jádru dobrými, ale trpícími a chybujícími - všelidský smysl divadla, všech druhů dramatu - působení na diváky - není to jako četba
- teodicea - trag. vytváří nový svět, analogický s reálným - Prozřetelnost zd. elépe vidět - tragedie má vznešenou fci - odhalovat řád vesmíru, jeho světlé perspektivy /deismus a zednážství/, postupné odstraňování konfliktů mezi lidmi, smír, toleranci církví a národů /Moudrý Nathan/

8. Německá klasická idealistická estetika z konce 18. a první poloviny 19.stol.

- A. Všeobecný úvod
- B. Kant
- C. Německá klasická estetika po- a protikantovská
- D. "Romantické"
- E. Hegel

A/ Všeobecný úvod

- est. v 18.stol. nejlépe fundovanou vědou, ohraničená, vyrostla jako samost. obor
- zvolna toto postavení pak ztrácí
- poslední desetiletí 18.stol. - zvláštní celek, vyděleno už z 18.stol.
- něm. klasická idealistická est. : **Kant, Herder, Goethe, Hegel, Schiller, Schopenhauer, Schelling**
- navazují na osvícenství + VFR
- v Německu tehdy vznik a rozkvět romantismu → navazují na VFR, stávají se vůdčí filoz. a teoret. silou
- **Marx, Engels** - v Německu buržoazní revoluce neproběhla ekonomicky, jen na poli vědomí, teoret. systémem
- sublimovaná revoluce, ve spisech - idealistický, tj. převrácený obraz, odraz skutečnosti, "stojí to na hlavě"

• rysy doby

- spekulativnost, dedukce
- hl. role subjektu v otázkách um. a vkusu
- typický rozpor um. - teorie umění /viz **Schiller** - umění - hra, teorie estet. iluze x jeho dramata buřičská/
- přechod od klasicismu k romantismu; období Sturm und Drang /hned na počátku epochy/, ale starý **Goethe** - harmonic. vyrovnanost přímo olympská
- klasická est. té doby je duchem ROMANTICKÁ, ne klasicistní
- čistý romantismus /r. v užším smyslu/ bří **Schlegelové, Novalis** - nejsou "klasikové", spíše druhé housle
- buržoazní revoluce /VFR/ centrem celého romantismu → přináší určité osvobození člověka z feudalismu
- → větší individuální svoboda → vzrůst teoret. zájmu o jednotliv. člověka /tj. mezi umělci, filoz./

• znaky romantismu

- pokrokový humanismus - služba člověku a lidstvu, snaha osvobodit lidstvo, národy i jednotlivce
 - velká revoluční dynamika, vyhrocení protikladů
 - rozlet, entuziasmus, radost z nových možností
 - citový život - tj. privátní - zájem o něj - vášně, vášniví lidé líčení v dílech rom.
 - individualismus → subjektivismus, velikášství, titanismus / světobol, bezcílné bloudění světem, osamělost
 - návrat k přírodě /protože kolem starých center měst vznikají továrny a dělnic. čtvrti/ a její idealizace, ne ale splynutí s ní, př. - tajemná, někdy strašlivá, roman. příjemně hrozivá, živelná
 - zájem o lidové /tj. venkovské/ umění - souzní s přírodou, je kuriozní, malebné
 - historismus, někdy i negativní - zájem o středověk - asi spojeno s národ. tradicemi, kt. ve středověku vznikaly /vede až k nacionalismu, šovinismu/
 - oslabení boje x náboženství /x osvícen./ - shovívavý až kladný postoj - asi díky poetizaci a idylizaci středověku
 - zájem o exotismus - 19.stol. doba námořních panství po celém světě, kolonialismus
- pozn1: všechny tyto rysy lze nalézt v tehdejší estetice
- pozn2: "zájem" = zvýšený zájem, ne že by předtím nebyl

B/ Kant

Immanuel KANT /1724-1804/

- první uvědomělý teoretik est. FORMALISMU
- vyšel z **Wolffa** a osvícenství /dogmatismus/ + později **Hume** /skeptik/ →
- zakladatel kriticizmu /přístup snažící se nebýt dogmatický ani skeptický /
- snaha dobrat se pevných, kritikou prověřených výsledků, pozitivního středu mezi dog. - skept.

- 1/ subjektivismus - náš rozum vnáší řád do chaosu jevů - předepisuje přírodě urč. zákony
- 2/ agnosticismus - "věci o sobě" jsou nepoznatelné

- problém - nová řeč, termíny → často temný

• estetika

- v est. Kanta ovlivnili: **Baumgarten, Shaftesbury, Hutcheson, Home, Hume** - ale je originální!
- hl. est. spis - 3. "kritika" - *Kritika soudnosti*
- má být spojovacím článkem mezi 1. kritikou /o tom, co je/ a 2. krit. /o tom, co má být/
- obsahuje z poloviny estetiku, z poloviny o účelnosti v živé přírodě
- est. posuzování = mezi rozumu i svobodné vůle
- soudnost - zákl. pojem - vlastnost subjektu → východisko: estet. (vkusový) soud /ES/
- jde o reakci subjektu na jevy, a to individuálního subjektu /ne o K ve věcech, kt. jsou nakonec nepoznatel./
- důležité, co se děje v subjektu při styku s um., přírodou
- teprve touto analýzou postihujeme objekty "vkusových" soudů
- ES daný, nevyvratitelný, absolutní /Hegel ale ostře proti - nebezpečný subjektivismus/
- soudnost ≠ něco rozumového, např. logický soud

• ES

- 1/ nezávisí na rozumu, je samostat. duševní potenci, mohutností
- 2/ jedinečný, nezobecnitelný, nelze subsumovat pod obecnější soudy /to lze jen v logice/ - 101. stejný případ odstínu se mi nemusí líbit, v předchozích sto případech ano
- 3/ nehodnotí "věc" /K věci, resp. jevu, pojem, objektiv. určenost, podstatu/, ale K formu /jedině ve formě je K - forma K má vnitřní účelnost, nezávislou na užitečnosti/

- účelnost /obrácená kauzalita - ne PROTOŽE, ale ABY / pro Kanta vůdčí princip v živé přírodě i v estetice

- 1/ příroda - REÁLNÁ a OBJEKTIVNÍ účelnost
- 2/ umění, K věci - FORMÁLNÍ a SUBJEKTIVNÍ účelnost

- /2/ omezena sama na sebe → NE-PRAKTICKÁ, účelnost bez účelu /Zweckmäßigkeit ohne Zweck/
- vnitřní účelnost je neužitečná → neslužebná /um. tedy nemůže sloužit něčemu jinému, např. společnosti/

• V: rozpory - plynou z logiky formalismu, zbaveného obsahu

- /2/ přece však jen jaksi OBJEKTIVNÍ /intersubjektivní/
- ES - "líbení se" tu zachováno - df. K = to, co se líbí bez pojmu /tj. nezáleží na podstatě předmětu/ /gnozeol. nepřipustné roztržení dvou vždy spojených složek lids. vědomí/
- singularita ES x univerzální "záliba"
- K. chce oddělit soudnost od rozumu, ale stejně na ni mechanicky uplatňuje /na urč. K/ své kategorie a kritéria dělení logic. soudů /kvalita, kvantita, relace, modalita/
- K. kupí rozpory tím víc, jak se vzdaluje od začátků k dalším paragrafům 3.kritiky
- nakonec musí dělat ústupky :

- ústupky - K. vidí, že K věci v přírodě i v um. /liter. atd./ má určitý význam, účel → koncepte dvojí K

C/ Německá klasická estetika po- a protikantovská

D/ "Romantické"

E/ Hegel